

**T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**ÖZELLEŞTİRİLEN BEYKOZ KUNDURA FABRİKASI'NIN
SOSYAL BİR KOMPLEKSE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Uğur ÖNCEL

Danışman: Yrd.Doç.Dr. İhsan GÜLAY

İstanbul, Aralık 2015

**T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**ÖZELLEŞTİRİLEN BEYKOZ KUNDURA FABRİKASI'NIN
SOSYAL BİR KOMPLEKSE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Uğur ÖNCEL

Danışman: Yrd.Doç.Dr. İhsan GÜLAY

İstanbul, Aralık 2015

ÖNSÖZ

Bu tezimin hazırlanmasında yardım ve desteklerini esirgemeyen proje danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. İhsan Gülay'a katkılarından dolayı en içten teşekkür ve saygılarımı arz ederim.

ARALIK 2015

Mehmet Uğur ÖNCEL

ABSTRACT

In this study, the result of privatization of the public spread happened 200 years history in Dispose and a facility that hosts the industrial tissue, preserving the cultural and natural values in today's world and forwarded for any other purpose, the effects of this are explored, and the results.

Istanbul's largest area of district of Beykoz, 1900-2000 in a Situation has existed in the "workers district" identity. Technological development, expensive input costs, high labor costs and public institution due to excessive load of being factories had shut down, have played a significant role in unemployment. For many generations of the region might be seen as a living gate factory financially, employees and their families at the same time, wired with a spiritual bond. Today's closed its factory in the region — only now environmental contribution.

During customization factory sold, in the specification of the factory "in all that it does not protect cultural and natural assets-when space Tourism" is allowed to be used. In this study, which will be held in this facility's Beykoz district of socio-cultural status and how it affects the economic structure are discussed.

Keywords: Customization, Shoe Factory, Economy

ÖZET

Bu çalışmada özelleştirme sonucu kamunun elden çıkardığı içinde 200 yıla yayılmış yaşanmışlık tarihi ve endüstriyel dokuyu barındıran bir tesisin, kültürel ve tabii değerlerini koruyarak günümüzde başka bir amaçla yaşatılıp, yaşatılamayacağı bunun sonuç ve etkileri incelenmiştir.

İstanbul'un en büyük yüzölçümüne sahip olan ilçelerinden olan Beykoz,1900-2000 yılları arasında içinde Fabrikaların olduğu bir "işçi ilçesi" hüviyetinde var olmuştur. Teknolojik gelişim, pahalı girdi maliyetleri, yüksek işçi maliyetleri ve kamu kurumu olmanın verdiği aşırı yüklerden dolayı fabrikalar kapanmak zorunda kalınca, bölgede büyük bir işsizlik oluşmuştur. Bölge insanının kuşaklar boyu maddi olarak geçim kapısı olarak gördüğü fabrikaya, çalışanlar ve aileleri aynı zamanda manevi bir bağ ile bağlanmışlardır. Bugünkü kapalı olan hali ile fabrikanın bölgeye sadece artık çevreyi kirletmeyerek katkısı olmaktadır.

Özelleştirme sırasında fabrika satılırken, şartnamede fabrikanın "bünyesindeki tüm kültür ve tabiat varlıklarını koruyacak biçimde-Turizm tesis alanı olarak" kullanılmasına izin verilmiştir. Bu çalışmada da bu yapılacak olan tesisin Beykoz ilçesinin sosyo-kültürel durumunu ve ekonomik yapısını nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Beykoz Kundura Fabrikası, Ekonomi

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	II
ABSTRACT	III
ÖZET	IV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1.Beykoz Kundura Fabrikasının Tarihçesi	1
1.1.1.Beykoz Senti	1
1.1.1.1.Konumu.....	5
1.1.1.2.Adı	5
1.1.1.3.Çevre ve Yapılarıyla Senti Tarihi	6
1.1.2.Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Binaları.....	9
1.1.2.1.Kağıt Fabrikası	10
1.1.2.2.Debbağhane.....	12
2.TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME	18
2.1.Özelleştirmenin Tanımı	18
2.1.1.Kavram Olarak Özelleştirme.....	19
2.1.2.Dar Anlamda Özelleştirme.....	20
2.1.3.Geniş Anlamda Özelleştirme	21
2.2.Özelleştirmenin Amaçları	23
2.2.1.Ekonomik Amaçlar	24
2.2.2.Mali Amaçlar	28
2.2.3.Toplumsal Amaçlar	29
2.3.Özelleştirme Süreci ve Yöntemleri	30
2.3.1.Özelleştirme Süreci	30
2.3.2.Özelleştirme Yöntemleri	32
2.3.2.1.Tüketicinin Desteklenmesi (Kupon Yönetimi)	32

2.3.2.2.Üreticinin Desteklenmesi (Sübvansiyonlar)	33
2.3.2.3.Satış Yöntemi	33
2.3.2.4.İmtiyaz Devri Yöntemi	34
2.3.2.5.Hisse Senedi Satış Yönetimi	35
2.3.2.6.İhale Yönetimi.....	35
2.3.2.7.Fiyatlama Yöntemi.....	36
3.BEYKOZ KUNDURA FABRİKASININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ İLE SOSYAL-TURİSTİK BİR KOMPLEKSE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNİN ETKİLERİ	37
3.1.Araştırmanın Yöntemi.....	37
3.1.1.Araştırmanın Amacı	37
3.1.2.Araştırmanın Kapsamı	37
3.2.Bulgular ve Yorumlar.....	39
3.2.1.Araştırma Soruları.....	39
3.2.2.Araştırmanın Demografik Verileri.....	39
3.2.3.Verilerin Değerlendirilmesi	40
3.2.3.1. Kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte mi olacaktır? Sorusunun Analizi.....	40
3.2.3.2. Bu projenin gerçekleşmesi halinde, Fabrika yeni sosyal ve kültürel dinamikleri ile atıl vaziyette bulunan ilçe ekonomisinde nasıl değişiklikler yapılabilecektir? Sorusunun Analizi	41
3.2.3.3. Bölgede sosyo kültürel ve ekonomik olarak nasıl bir gelişim yaşanacaktır? Sorusunun Analizi.....	42
3.2.3.4. Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir? Sorusunun Analizi	43
3.2.3.5. Proje Beykoz'un şehir merkezi ile entegrasyonuna katkıda bulunabilecek midir? Sorusunun Analizi	44
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	45
5.KAYNAKLAR	46
6.EKLER	52

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

KİT	:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
M.Ö.	:	Milattan Önce
ÖYK	:	Özelleştirme Yüksek Kurulu
s.	:	Sayfa
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
YY	:	Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Araştırma Soruları.....	39
Tablo 3.2. Demografik Veriler.....	39
Tablo 3.3. Kompleksin Genel Projesi, Arazinin Tarihinin ve Bölge İnsanının Beklentilerini Karşılacak Nitelikte mi Olacaktır? Sorusunun Yanıtları Tablosu.....	40
Tablo 3.4. Bu Projenin Gerçekleşmesi Halinde, Fabrika Yeni Sosyal ve Kültürel Dinamikleri İle Atıl Vaziyette Bulunan İlçe Ekonomisinde Nasıl Değişiklikler Yapılabilecektir? Sorusunun Analizi.....	41
Tablo 3.5. Bölgede Sosyo Kültürel ve Ekonomik Olarak Nasıl Bir Gelişim Yaşanacaktır? Sorusunun Tablosu.....	42
Tablo 3.6. Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir? Sorusunun Yanıtlarının Tablosu.....	43
Tablo 3.7. Proje Beykoz'un Şehir Merkezi İle Entegrasyonuna Katkıda Bulunabilecek midir? Sorusunun Yanıtlarının Tablosu.....	44

1.GİRİŞ

1.1.Beykoz Kundura Fabrikasının Tarihçesi

1.1.1.Beykoz Semti

Beykoz'daki yaşama dair bilinen en eski tarih M.Ö. 700'lerdir. Bu dönemde deniz yoluyla gelip Beykoz'u kendilerine yurt edinen Traklar, Beykoz'da yerleştiği bilinen ilk halk olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar sanat tarihçileri ve arkeologlar çok daha önceki dönemlerde Karadeniz'den Boğaz'a doğru seyreden tepelerde Apollon Tapınağı benzeri yapıların olduğunu öne sürmekte ve dolayısıyla da Beykoz'un bir kent olarak tarihini çok daha önceki tarihlere götürmek gerektiğini iddia etseler de örgütlü bir toplumsal hayatın Beykoz'da söz konusu tarihle birlikte başladığı söylenebilmektedir. Traklar, Trakya'ya adını veren ve tarihte savaşçı özellikleriyle bilinen bir topluluktur. Traklar'ın tarihte balıkçı köyleri, müstahkem kalelerle çevrili kentler ve çok çeşitli yerleşme birimleri inşa ettikleri bilinmektedir.

Traklar Beykoz'a geldiklerinde kralları Amikos'un ismine istinaden buraya Amikos adını vermişlerdir. Amikos, Beykoz'un en eski bilinen adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Boğaz'ı geçerek Beykoz'a gelen Traklar burada Bebrik Devleti'ni kurmuşlardır. Bebrikler isimlerini Akdeniz kıyısında, Pireneler'in kuzeyinde ve güneyinde bulunan eski bir İber kavminden almışlardır. Bebrikler M.Ö. 337 yılında Bitinyalılar'ın saldırısına uğramış ve Bebrik Devleti uzun süreli kanlı mücadele ve savaşların ardından yıkılmıştır. Bitinya Dönemi, Beykoz'un yavaş yavaş gelişmeye başladığı bir dönemdir. Beykoz (Amikos), yönetim mekanizmasının babadan oğla geçen bir krallık sistemine bağlı olduğu Bitinyalılar devrinde tam dokuz kral görmüştür. M.Ö.74 yılında Bitinya Kralı IV. Nicomedes ölüm döşegindeyken tüm krallığını Roma İmparatorluğu'na devretmiştir. Bunun üzerine Roma İmparatorluğu

Bithinya'yı bir eyalet olarak ilan etmiştir. Ancak Pontus Kralı III. Mithridates Bithinya'yı zaptetmiş ve M.Ö.74 yılının ortasında Roma İmparatorluğu bölgeyi yeniden ele geçirmek üzere askeri bir birlik hazırlamış ve bölgeye yollamıştır. On yıllık bir mücadele neticesinde M.Ö.65 yılında Bithinya Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş, Pontus toprakları da Bithinya topraklarına dahil edilmiştir. III. Mithridates'in M.Ö. 63 yılında yakalanması ile III. Mithridates Savaşı son bulmuştur.

M.S. 395 yılında Roma İmparatoru Büyük Teodosyus İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ve Batı Roma İmparatorluğu olarak ikiye bölüne dek Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan Beykoz, bu tarihten itibaren Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Pers İmparatorluğu 609 yılında Beykoz'u sınırlarına dahil etmiştir. Persler altmış yıl bu topraklarda kaldıktan sonra, 669 yılında Müslüman Araplar bu toprakları Persler'den almışlardır. Kısa bir süre sonra çekilen Araplar'ın ardından bölgenin hakimiyeti yeniden Bizanslılar'ın eline geçmiştir. Bizanslılar'ın bölgedeki bu üstünlükleri yedi yüz yıldan daha fazla sürmüştür. Yıldırım Beyazıt bu bölgeyi, 1402 yılında ele geçirmiştir.

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethinden 51 yıl önce, Beykoz (Amikos) Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisine dahil edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil edilen kentin adı bundan böyle Amikos değil, Beykoz'dur. Beykoz isminin nereden geldiğine ilişkin olarak da çeşitli rivayetler söz konusudur. Bu rivayetler içerisinde en bilineni, Beykoz isminin Kocaeli beylerbeylerinin Beykoz'da oturmasına nispetle üretilenidir. Rivayete göre Farsçada köy anlamına gelen kos sözcüğünün Türkçe bey sözcüğüne eklenmesi sonucunda ortaya çıkan Beykos (Beyköyü) sözcüğü kentin adı olarak kalmıştır. Beykos zamanla Beykoz'a dönüşmüştür. Bilinen bir başka rivayet ise, Beykoz isminin, kentin Osmanlı idaresi altına girdiği dönemden sonra kentte inşa ettirilen On Çeşmeler adlı bir çeşmenin yanında bulunan büyük bir ceviz ağacına binaen ortaya çıktığını iddia etmektedir. Bu rivayete göre söz konusu dönemde koz kelimesi ceviz sözcüğünü nitelemek üzere kullanılmaktadır. Bu yörede ceviz ağaçlarının çok fazla sayıda bulunması nedeniyle de bu yöreye Binkos adının verildiği ve bu ismin zamanla Beykoz ismine dönüştüğü öne sürülmektedir.

“Muhteşem dereleri, birbirinden güzel mesire yerleri, bereketli toprakları, cömert denizi ve aynı zamanda geniş bir av sahası da olan yemyeşil ormanlarıyla bir masal kentini andıran Beykoz, Osmanlı Devleti tarihinde önemli bir yere sahiptir. Av alanlarının uygunluğu münasebetiyle Osmanlı yönetici sınıfının gözde mekanlarından birisi olmuştur Beykoz. Padişah başta olmak üzere avın kendileri için bir tutku olduğu saray erkanı, Osmanlı'nın son dönemlerine dek Beykoz'u kendilerine mesken tutmuşlardır. Özellikle Tokat Bahçesi, bugünkü Akbaba köyü civarı ve Çubuklu yöresinde düzenlenen av partileri ile ilgili birçok tarihsel anektod ve resmi kayıt söz konusudur. Ünlü seyyah İbn Battuta'dan öğrendiğimize göre, av partileri Türk yönetici sınıfının ayırt edici özelliklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bölgeler Osmanlı yönetici sınıfının avlanma yeri olarak tayin edilmiş bölgeler olup, tebaadan birilerinin avlanması yasaklanmıştır”.

Beykoz'un gözdesi köşkların bu bölgede ortaya çıkışları doğrudan bu av merakıyla bağlantılı bir gelişmedir. Zamanla padişahların ve önde gelen saray erkanının konaklayabilmesi için birbirinden güzel av köşkları inşa edilmiştir Beykoz'da. Bu bağlamda bugün maalesef arkasında herhangi bir iz bırakamayan, tarihsel önemi haiz av köşklarından olan Tokatköy'deki Tokat Kasrı ve bahçelerine değinmek yerinde olacaktır. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Tokat Kasrı'nın Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırıldığını şu cümlelerle anlatmıştır:

"Fatih Sultan Mehmet'in seferde olan sadrazamının gönderdiği haberci, nefes nefese, heyecanla Tokat'ın fethedildiği müjdesini verince Fatih Sultan Mehmet: Tez şurada bir bahçe yapılsın ismine de Tokat bahçesi denilsin. Tokat surlarına benzeyen bir set çekilsin..." demiş.

Etrafı surlarla veya çitlerle çevrili, muazzam bir bahçe üzerinde, zarafet timsali bir köşk, muhteşem bir havuz, enfes bir şadırvan ve güzel bir hamam yaptırılmıştır. Geniş bir alana sahip olan bahçesinde ise av hayvanları yetiştirilmiştir. Bu yapının yer aldığı Tokat Köyü'ne muazzam bir kemerli beton köprü üzerinden geçmek suretiyle varılmaktadır. Bu kasrın ve bahçenin bakımı emri altında yüz bostancının bulunduğu bir bahçıvan başı tarafından sürdürülmüştür. Bu kasrın özellikle genç yaşta tahta çıkan IV. Murat (1623-1640) tarafından çok beğenildiği bilinmekte, onun bu bahçenin çimenliğinde cirit oynattığı söylenmektedir. Yapıldığı

tarihten itibaren Tokat Kasrı'na ve Beykoz'un bizatihi kendisine tahta geçen bütün Osmanlı Padişahları'nın rağbet gösterdikleri bilinen bir gerçektir.

“En fazla tercih edilen av türleri kuş, geyik ve karaca avı olmuştur. Kuş avı daha ziyade doğanlar kullanılarak yapılırken, geyik ve karaca avı eğitilmiş köpekler kullanılarak yapılırdı. Özellikle yenileşme döneminin Osmanlı Devleti'nde nasıl bir seyir aldığını izlemek açısından Beykoz'da düzenlenen av partileri oldukça enteresan malzemelerle doludur. On sekizinci yüzyıl sonrasında Sakson türündeki av köpekleri Avrupa'dan getirilmeye başlanmıştır. Ava en düşkün padişahın kendisi için "avcı" lakabının kullanıldığı IV. Mehmed (1642-1693) olduğu söylenir. IV. Mehmed'in en kısa avının üç ay sürdüğü rivayet edilir. IV. Mehmed av merakı nedeniyle devlet işlerini ihmal etmekle suçlanmış, bunun üzerine kendisine yöneltilen eleştirilere tepki olarak tahtını Edirne'ye taşımıştır. Beykoz merkezli av partilerinde kullanılan silah teknolojileri de zamanla değişmiştir.

On sekizinci yüzyıla dek ok ve yay ile yapılan avlar, bu dönemden itibaren yerlerini dolma çakmaklı tüfeklere ve daha sonrasında ise fişek atan kırma tüfeklere bırakmıştır. Yirminci yüzyılın başına gelindiğinde Beykoz'dan Şile'ye ve Ömerli'ye dek uzanan ormanlık sahada karaca ve yaban domuzu avı yapılmaktaydı. Bu avlar daha ziyade köpekler eşliğinde ve süreklilikle avı biçiminde gerçekleştirilmekteydi. Beykoz'un doğusunda yer alan sık ormanlık alanlarda halihazırda yaban domuzu avı yapılabilmekte, ilçe sınırlarının kuzeydoğu yakasında tavşan, çulluk, tilki ve nadiren olmakla birlikte dağ keklığı avlanabilmektedir. Ayrıca Ömerli baraj gölü civarında kaz ve ördek avı da yapılabilmektedir”.

Osmanlı tarihinin en önemli seyyahlarından olan Evliya Çelebi, Beykoz'u şu satırlarla anlatır: "...lebi deryadan bağlar kenarından gitmek üzere Servi Burnun'nun üç bin adım güney tarafında, bir liman-ı âzimin kenarındadır. Sekiz yüz haneli, bağ ve bahçeli, mamur bir kasabadır. Camii, mescidi, hamamı, sibyan mektebi, küçük sokakları, ağaçlarla müzeyyen çarşı ve pazarı vardır. Çarşı ve pazarı çok bakımlıdır. Halkı bahçıvan, oduncu ve balıkçıdır. Ab-ı havası nefistir. İskelesinde bir kılıç balığı dalyanı vardır. Beş altı gemi direğini birbirine bağlayıp denize dikmişlerdir. Karadeniz tarafından kılıçbalıkları geldiğinde direğin tepesindeki âdemler ellerindeki taşları kılıçnalıklarının arkasına doğru atınca balıklar emin yerdir diye liman ağzına

doğru girer. Burada ağlara takıldıklarında balıkçılar kayıklarla kılıçbalıklarına yanaşıp kargı ve tokmaklarla bunları avlarlar. Buradan içerde Akbaba, Sultan, Ali Bahadır, Dereşeki, Alemdağ, Koyun Korusu, Yuşa Nebi mesireleri vardır."

"Bugün Beykoz, yukarı boğazın yüzyıllardan beri en şöhretli mesiresi olan, geniş bir vadiyi dolduran ve ulu çınarların süslediği Beykoz çayırına sahiptir. Çayır, Hünkar iskelesinden darala darala Tokat mevkiine kadar uzanmaktadır. Çayırın içerisinde yer alan türlü türlü mekanlar, ağaçlarla çevrili yollarla birbirine bağlanır. Bu, başka bir mesirede rastlayamacağımız nadide bir güzellik sunar bizlere. Ağaçların boylarına bakılarak bu yolların en az yüz elli iki yüz öncesinde yapılmış olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilir.

1930'a değin Üşküdar'a bağlı olan Beykoz bu tarihte ayrı ilçe yapıldı. İç göç ile hızla büyüyen Beykoz'da bugün yerleşimin genelde Boğaz kıyılarında yoğunlaştığı görülmektedir. İç kesimlerde çok sayıda köye de ev sahipliği yapan Beykoz'un kuzeyinde Karadeniz; doğusunda Şile; güneyinde Çekmeköy, Ümraniye ve Üşküdar; batısında ise İstanbul Boğazı yer almaktadır" (http://www.beykoz.gov.tr/default_B0.aspx?content=1017, 2015).

1.1.1.1.Konumu

Beykoz Senti; İstanbul Boğazı'nın kuzeyinde, Asya Yakası'nda Anadolu Kavağı ile Paşabahçe semtleri arasında, Avrupa Yakası'ndaki Tarabya ve Yeniköy semtlerinin karşısında bulunan bir kıyı yerleşimidir.

1.1.1.2.Adı

Sentin isminin nereden geldiği konusunda üç temel konu etrafında dönen rivayetler bulunmaktadır. İlki buranın yöneticilerine atfen ki Bitinya Kralı Amnikos'un ve İzmit Sancağı beylerinin burada oturduğu varsayımından hareketle koz ekinin de Farsça köy anlamına gelen kos olabileceği düşünülerek, bir Beyköyü olduğu yakıştırmasıdır. İkincisi ceviz anlamına gelen koz kelimesinin burada bulunan büyük bir ceviz ağacı ile eşleştirilmesidir. Üçüncüsü su kaynaklarının

bolluğu ile ünlenen bölgeye, Bizans kaynaklarında havuz, çeşme, yalak için kullanılan fiale kelimesiyle işaret edildiği iddiasıdır.

1.1.1.3.Çevre ve Yapılarıyla Semt Tarihi

Başlangıçta Beykoz balıkçılıkla geçindiği bilinen bir sahil köyüdür. Kaynaklara göre M.Ö. 700'lerde deniz yoluyla gelen Trak'lar Bebrik adında bir devlet kurmuş, bölgeye Amikos isimindeki krallarının ismini vermişlerdir. Sonra Bithinialılar'ın eline geçmiş, ardından Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Roma Dönemi'nde Anadolu Kavağı'nda, Karadenizli gemicilerin güvenli seyahat edebilmek için Tanrılara kurban kestikleri bir adak yeri bulunduğu söylenmektedir.

Bizans Dönemi'nde İstanbul'u fethe gelen İran ve Emevi egemenliğine giren Beykoz, Yıldırım Bayezid'le birlikte Türk yönetimine geçmiştir.

Türkler'in erken yerleşim dönemlerinde bölge; İstanbul Boğazı'nın Asya kıyısındaki güneyden kuzeye doğru anlattığı dört koyun üçüncüsüdür. İlki Sykia (Monokolus)'tur. İkincisi Turkos adlı bir burunla bölünen Turkos koyudur. Üçüncüsü bugünkü Beykoz'un yer aldığı Amykos Koyu, dördüncüsü Kommarodes Koyu'dur. Amykos Koyu üstü üzüm bağlarıyla kaplı alt bölümü kayalık olan bir burunla iki yerleşime ayrılmıştır. Yunanlılar'ın Amia ve Mermer İskele olarak adlandırdığı bu iki Türk köyü geçimini balıkçılık yaparak sağlamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bölge, padişah ile maiyetinin dinlenmek ve eğlenmek üzere saraydan ayrıldığı biniş-i hümayun ritüellerinin gerçekleştirildiği gözde avcılık ve mesire yerlerinden birine dönüşmektedir.

Bölgedeki kağıt ve debbağhane fabrikalarının yapımından önce semti öne çıkararak en önemli özelliği bahçeleridir. Tokat Bahçesi, II.Mehmet döneminde Tokat'ın alınması şerefine oluşturulmuştur. Beykoz İskelesi'nden içeriye doğru 1000 adım uzaklıktadır. Bahçe, içinde av hayvanlarının beslendiği bir çitle çevrelenmiştir.

“18. yy. vakanüvisi Vasıf Beykoz’un büyümesini Tahir Ağa’ya bağlasa da, Seyyah Evliya Çelebi’nin aktardığına göre 17. yüzyılda Beykoz, büyük bir limanın kenarında bağlık, bahçelik, camisi, mescidi, hamamı, sübyan mektebi ve çarşı-pazar kompleksiyle 800 haneli bir kasabadır. Dağlardan denize akan suyuyla oldukça havadar bir yerdir“ (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.139a/25). Müneccimbaşılarının ikametgahlarından (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.33b/13). “Halkı bağcılık, bahçevanlık, odun taşıyıcılığı, balık avcılığı yapmaktadır. İstanbul’un en büyük dalyanı Beykoz’dadır. Beykoz iskelesinin önünde kurulan dalyanda büyük ağlarla kılıçbalığı avlanmaktadır” (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.174a/20). Tokat Bahçesi’nin sırtlarında içlere doğru Akbaba Sultan, Alibahadır, Dereseki, Alemdağı, Koyun Korusu, Yuşa Nebi mesireleri bulunmaktadır (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.139b/15). 100 haneli, bir mihraplı camisi, bir havuzlu hamamı, 20 adet dükkanı olan Akbaba’ya beyaz kiraz ve kestane mevsimlerinde rağbet edilmektedir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.146b/30).

“Hünkar İskelesi’nin güneyindeki Sultaniye Çayırı’na (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.139b/20). Kanuni’nin hasekisi Hançerli Sultan’ın muhabbeti nedeniyle ortasında adacık bulunan bir körfez doldurularak içine köşk ile havuz yaptırdığı belirtilir” (Bilir, 2008, s.24-25). Köşkün III. Murad döneminde Tebriz’in alındığı sırada, oradaki bir köşkün kubbe, pencere ve süslemelerinin taşındığı köşkle (Grosvenor, 1895, s.1/218) aynı olup olmadığı belli değildir. İskelenin güneyindeki teraslar üzerine kurulan “Mısır Sarayı” ya da “Çikolata Sarayı” olarak da bilinen bugünkü Beykoz Kasrı için de tarihi kaynaklarda çelişkili ifadeler vardır. Kasır, Mısır Valisi İsmail Paşa’nın Sultan Abdülaziz’e hediyesi olarak anlatılır (Grosvenor, 1895, s.1/214). Oysa Osmanlı Devleti’nin Rus Genarali Mouravieff’le 1833’te yaptığı “Hünkar İskelesi Anlaşması” ndan sonra Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa’nın isyanını bastırdığı (İ.MTZ(05), 1846), Kavalalı’nın bunu müteakip 1846’da Hünkar İskelesi’nde bir sahilhane yaptırmak istediği bilinir (İ.MTZ(05), 1846). Osmanlı Devleti’nin Maliye Hazinesi bu sahilhanenin arazi bedeli için Yalı Köyü’nde bulunan Arif Paşa’nın iki adet sahilhanesi ile yakınındaki Asım Bey’in sahilhanesini satarak karşılamıştır (İ.MTZ(05), 1847). Kasrı 1857 yılında Kavalalı’nın oğlu Said Mehmed Paşa’nın tamamladığı belirtilir (Genim, 2012, s.3/118).

“17. yüzyılda Sultaniye Çayırı'nın daha güneyinde bir cami, bir mescit bir de hamamı olan çarşı ve pazarı bulunmayan 300 haneli İncirli Beldesi, daha aşağısında buna bitişik Çubuklu bahçesi gelir” (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.139b/25). Eski adı Katangiyon olan kızılıcık ağaçları ve meyveleriyle ünlenen Çubuklu'ya avlanmak için gidilmektedir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1996, s.139b/30).

“Ermenilerin rağbetiyle Beykoz'da 18. yy'da bir Ermeni mahallesi oluşmuş, 1658'den önce yandığı ve 18. yy'ın ikinci yarısında yeniden yaptırıldığı düşünülen Surp Nigoğayos Kilisesi bina edilmiştir” (Kömürçyan, 1988, s.270; Pamukçyan, 1961, s.5/2648). İtalyan yazar Edmondo de Amicis'in 1874'te yaptığı boğaz gezisinde;

“Marmara deniziyle Karadeniz arasındaki Hünkar İskeleyi körfezinin arkasındaki en yeşil, en sevimli, en şairane vadi şeklinde betimlediği bölge, İstanbullu zengin Ermenilerin gözde sayfiye yeri dir” (De Amicis, 1980, s.499-500).

1889'da basılan ancak ciltleri tamamlanamayan coğrafya sözlüğü Kamusü'l-A'lâm'da Beykoz, *“İstanbul'un 15 kilometre kuzeybatısında, bir koyun içinde, çeşitli yalı ve köşkeri, haylice köylü hanelerini içeren, mesirelik olarak bilinen bir yerdir. Uzun bir çayırı, çayırın yanında cereyan eder bir deresi, bir kasr-ı hümayunu, bir askerî debbağhanesi ve kışlası”* (Şemseddin Sami, 1889, s.2/1335) olarak anlatılır.

“Bugün Beykoz'da bulunan iki caminin mimarının Bostancıbaşı Mustafa Ağa'ya ait olduğu söylenmektedir. Bunlardan Beykoz Camii 1809'da yeniden yapılmış, 1950'de onarılmış, Yalı Cami de 1853'te yeniden yaptırılmıştır” (İstanbul Ansiklopedisi, 1994, s.194).

“II. Mahmut, Kethüda, Damat İbrahim, III Mustafa (Çukur), Mihrişah Valide Sultan (Meydan) çeşmeleri, saray eşrafının hayır amacıyla bölge halkına verdiği kalıcı armağanlardandır. Kanuni'nin Hasodabaşısı Behruz Ağa'nın yaptığı ve I. Mahmut'un Gümrük Emni İshak Paşa'ya yenilettiği çeşme İshak Ağa Çeşmesi olarak bilinmektedir” (Bilir, 2008, s.24).

“19. yüzyılda kıyıda su kaynağıyla ilişkili küçük imalathaneler çeşitli duraklamalar ve yeni adlarla; III. Selim döneminde Mevlevi dervişi Mehmed Dede'nin kristal ve cam imalathanesi” (Küçükerman, 1988, s.97), “çömlekhaneler, Şakir isimli kişinin yönetimindeki kağıt imalathanesi, II. Mahmud döneminde Asakiri Mansure'nin postal ve çizmelerini yapan debbağhane fabrikası, bölgenin tarımsal fonksiyonuna ek olarak sanayi fonksiyonunu kazandıran nüveleri olmuştur” (İstanbul Ansiklopedisi, 1994, s.194).

“Bölgenin iki önemli yangın geçirdiği tespit edilmiştir. Bunlardan biri, 1896'da Rumi senenin 22. Çarşamba günü sabah saat 3 civarında, İbrahim Paşa'dan satın alınan Emlak-ı hümayun yakınlarında Beykoz'un kuzeydoğusunda bulunan 2 saat mesafedeki Kaynarca çiftliğinde çıkan yangındır. Şiddetli lodos nedeniyle birkaç kola ayrılan yangını korucular, jandarmalar ve civar köy ahalisi söndürmesine çalışmışsa da 46 saat içinde 10 bin dönüm orman ve çalılık yanmıştır. 5500 dönümü emlak-ı hümayuna ait arazinin büyük bir kısmı çalılıklardan ve ağaçlardan ibaret olup, ateş oradaki büyük meşe baltalığına girmişse de yalnızca otlukları yakmış, yarım metre yüksekliğine kadar ağaçların içlerine ve tomurcuklarına tesir etmeden kabuklarını karartmış, bu yüzden ağaçlar köklerine kadar kesilmiştir” (BOA, Y. MTV. 117/115, 15/L/1312, 1896). Diğer yangın 1917'de Beykoz Sanayi Ziraiyye Mektebi arazisinde çıkmıştır. Teşrin-i evvelin 12. günü ateş zuhur ederek, debbağhane askerleri tarafından kat'iyat (kesim) yapılan Sülûkhane Bahçesi ormanının 20 dönümünü yakmıştır (BOA, DH. EUM 6 Şb. 23/19, 28/Z/1335, 1917).

1.1.2.Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Binaları

2005'te özelleştirilerek faaliyetine son veren fabrika bölgesinde toplam 53 yapı bulunmaktadır. Bunlar, 19.yy başından itibaren küçük imalathanelerden daha kompleks yapılara evrilen sanayi işlevli eski kağıt fabrikası ve debbağhane yapıları ile boğaz kıyısındaki sahilhane örneklerini içermektedir.

1.1.2.1.Kağıt Fabrikası

“Kağıt imalının devlet ekonomisi için çok önemli olduğu ve bir sene içinde İngiltere ve Hollanda kağıtlarına muadil kağıt yapmak için İstanbul'da bir kağıthane inşası niyetine girildiğinde, fabrika çarklarını çevirecek su ve hava için Beykoz'da (Değirmen Ocağı) mahalli uygun görülür” (BOA, C.İKT 85/2, 07/Z/1218; C.İKT 1297/26, 29/Z/1218). Fabrikanın konumu hakkında iki değişik yorum vardır. Birincisi, bugün harap bir halde olan son dönemlerde kışla olarak kullanılmış eski askeri dikimevinin yerinde olduğu diğeri, bugünkü Hamidiye Kağıt fabrikalarının yerinde bulunduğuudur. III. Selim'in emriyle Hububat Nazırı Ahmed Efendi'nin hazırladığı plan ve projelerle (BOA, HAT 5369/129, 29/Z/1220), 1805 yılında inşaatı bitmek üzere olan fabrikanın (BOA, C.İKT 1670/34, 24/CA/1220), III. Selim'in tahttan indirilmesiyle nasıl bir duraksama geçirdiği bilinmemektedir. İnşaatından on dört yıl sonra yapılan tamirler II. Mahmut'un, III. Selim'in reformlarının sahipleniciliğini kanıtlayan ya da Osmanlı Devleti'nin kağıt ihtiyacını üretim yoluyla gidermek istemesindeki kararlılığını anlatan bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapıldığından beri hiçbir bakım görmeyen fabrika, 1818'de Necip Efendi'ye ihale edilmiş, keşif defterleri hazırlandığı halde uygulamaya geçilememiştir. Hassa mimarı Ali Rıza'nın keşfi yeterli bulmayıp 1819 yılı başında hazırlattığı yeni keşif defteri bize, fabrika mekan adlandırmalarıyla yapı malzemesinin ipuçlarını verir. Kağıthane Fabrikası yapıları dökümhane, çarkhane tokmakhane binaları, paçavra ambarı, sergi yeri, 2 büyük bölmeli havuz, fabrika binası ve kasr-ı hümayundan oluşmaktadır. Fabrikayı Girhor [Kirkor] Kalfa, Barutçubaşı Simon, Usta Nikoli ve Neccar Marki Kalfalar inceler. Birçok yerin harap olduğunu görerek bütün ahşap ve kargir binaların tamir ve yenilemesi; büyük ve küçük silindir çarkları, mengeneler, tokmaklı havanlar ve şubeleri için gerektiği gibi yenileme ve düzenleme yapılması; eski su yollarının kargir lağımları yükseltilerek açık yerlerine yeni yapılan kapakların yerleştirilmesi; içinin sıvalarının yenilenecek bazı künk ve boruların konulması; sonradan suret ile düzenlenmesi irade buyrulan kağıt kalıpları ve sair edevatları yenileme ve düzenleme işini önerirler.

27 Kasım 1821'de fabrikanın tamirine katılmış Barutçubaşı Simon Efendi fabrikanın yönetimini üstlenir (BOA, C. ML. 143/4, 02/RA/1237, 1821) ancak, satış

yapamadığı için dört ay sonra Üsküdar'daki Miri Tabhane Müdürü Saib Efendi'ye devreder (BOA, C.İKT 584/12, 03/B/1237, 1821). 1826'da Darphane'nin idaresindeki fabrikada yapılan kağıtlar satılmayarak biriktiğinden İstanbul kadısı marifetiyle kağıtçı esnafına fiyatıyla dağıtılır (BOA, C.İKT 1915/39, 29/C/1241, 1826). 1933'te tutkal kazanhanesinin tamiri yapıldığına göre, fabrika faaldir (BOA, C.İKT 1832/37, 29/ZA/1248, 1833).

Kağıt fabrikasının 1860'larda bir harabeye dönüştüğünü fabrikayla aynı alanda bulunan Beykoz Debbâğhanesi ile Kalavrahane İdaresi'nin birleştirilişi sırasında yaşanan yer arayışı yazışmalarından öğreniyoruz. 31 Ağustos 1863'te oraya yeni bir bina yapmaktansa, emlak-ı hümayuna ait harap bir halde bulunan fabrikanın Kalavrahane'ye tahsisi istenir:

“Hünkar İskelesi'nde debbağhane-i mezkur civarında eski Kağıdhane demekle maruf harab ebniye şimdiki halde hâlî durmakta olduğundan ve etraf duvarları dahi mevcut bulunduğundan debbağhane müdürü bey hazır olduğu halde Erkan-ı Harbiye binbaşularından Hüseyin Bey marifetiyle mezkûr Kağıthane mahalli keşf ettirilüp Kalavrahane için lüzumu olan ebniyenin 4 yük 75 bin bu kadar guruş masrafla vücuda geleceği tebeyyün eyleyerek icab eden keşf defteriyle tanzim olunan resm-i sathı devletlü kaimekam paşa hazretlerinin tezkeresiyle birlikte arz ve takdîm kılınmış ve ebniye-i mezkûre mesarifinin kavaim-i nakdiye tedavülden alınmazdan evvelce debbağhane için taşra emvalinden verilen havalat iskotasından hasıl olan mebaliğden tesviyesi mutasavvur bulunmuş olmağla ve zikr olunan Kağıdhane arsası emlak-ı hümayundan olup böyle askerce lüzumlu bir şeye tahsisi saye-i mamuriyet-vaye-i cenab-ı mülukanede civardar-ı saltanat-ı seniyyeyi tezyin eden asar-ı celile-i şahane adadına...” (BOA, İ.DH. 513/34913, 16/RA/1280, 1863).

II Abdulhamit'in saltanatı sırasında 1887'de “her nevi kağıt imaline mahsus bir fabrika kurmak ve işletmek hakkı” 50 senelik imtiyazla başmabeyinci Osman Bey'e verilir. Bir İngiliz Şirketi ile limited şirket kuran Osman Bey'in kurduğu fabrikanın Türkçe adı “Hamidiye Kağıt Fabrikası”, İngilizce adı “Ottoman Paper Manufacturing Company Limited” olur. İdare Meclisi Başkanlığı'na ve imtiyaz

vekilliğine banker Leonidas Zarifis getirilir. Fabrika, Ali Cevad Bey'in "bir tarafı yol, bir tarafı Hacı Mehmed Ağa çayırı, bir tarafı Beylik Değirmeni, bir tarafı deniz" ile sınırlı 42 dönümlük arazisinde inşa edilir.

İngiltere Masson Scott et Co. firmasına kurulumuyla birlikte 4 adet kağıt makinası ısmarlanır (Koçu, 1961). Ocak 1893'te resmi açılışı yapılır (BOA, DH.MKT 131/2047, 13/B/1310, 1893). Gerek binaları, gerek makineleri mükemmel surette tamamlanan fabrika için en büyük endişe, -belki de ilk fabrika teşebbüsünde yaşanan sıkıntıların verdiği deneyimle- rakip kağıt tüccarlarının fabrika satışlarını engelleyecek fiyatlarla piyasada yer alacakları korkusudur. Erkan-ı Harbiye Vekili Şakir Paşa'nın beyanatına göre;

"Fabrikanın sarfiyatı arzu edenlerin mübayaatına mahzar kalırsa, bir takım Musevi kağıt tüccarı ucuz baha ile adi kağıt fûruht edecek, fabrika rekabete güç getiremeyecektir. Bu yüzden devlet ve vilayette sarf edilen kağıtlar bu fabrikadan alınmalıdır. Fiyatları da şimdiye kadar dairece satın alınan kağıtların fiyatına tatbikan ehven olarak tayin edilmelidir. Fabrika idaresince bir kontrat düzenlenmelidir. Ecnebi kağıtlarından istiğna olup olmadığı araştırılmalıdır. Meclis-i Mahsus-ı Vükela bir tedbir ve çare aranmalıdır" (BOA, İ.HUS 8/1310B-17, 06/B/1310, 1893).

"Şirket fabrikayı işletmeye hazırlanırken, Maliye, ilk imtiyaznamede muaf tuttuğu vergilerin ödenmesini isteyerek fabrikaya haciz koydurur. Uzun görüşmeler sonucunda haciz kaldırılır. İngiltere'den mühendis ve ustalar getirilip yeniden üretime başlanacakken I. Dünya Savaşı nedeniyle bu personel geri döner. Almanların harp malzemesinde kullanmak için yaptığı istekle, fabrika makineleri tahrip edilir ve dağıtılır. Fabrika binasının 1936'da bir yağ deposu olarak kullanıldığı bilinir" (Koçu, 1961).

1.1.2.2. Debbaghane

"Ham derinin mamul hale getirildiği debbaghane atölyelerinin tatlı su kaynaklarının yanında bulunması tercih edilmektedir. Beykoz debbaghanesinin

bilinen en eski geçmişi, III. Selim'in kurduğu Kağıt Fabrikası'nın yanında, debbağ esnafı Hamza Bey'in tasarrufunda olduğudur" (Müller-Wiener, 1992, s.73).

II. Mahmud döneminde (1808-1839); Hamza Bey adındaki bir debbağhane esnafından satın alınarak devletleştirilen fabrikanın 1810'da yılında "Debbağhane-i Amire" (Toprak, 1988, s.17), veya "Tabakhane-i Klevehane-i Amire" (Küçükerman, 1988, s.150) adını aldığı söylenmektedir.

"1809'da Hünkar İskelesi'nde yeniden inşa olunan Kağıthane'ye kağıt için temin edilen koyun derileri Yedikule, Eyüp, Kasımpaşa, Tophane ve Üsküdar debbağhanelerinden sağlanmaktadır" (BOA, C.İKT, 22/1079, 16/RA/1224, 1809).

"Küçük bir imalathane olarak üretim kapasitesinin yetersiz geldiği varsayılsa bile adres olarak neden Beykoz debbağhanesinin ismi gösterilmemişti?. Eğer o bölgede bir debbağhane bulunmuş olsaydı, neden uzak mesafelerdeki imalathanelerden temin yoluna gidilmişti?. 1815 yılında tutulan bostancıbaşı sicillerinde Servi Burnu'ndan Sultaniye Bahçesi'ne doğru kıyı şeridinde yer alan sırasıyla İshak Ağa ma-i leziz Çeşmesi, Beylik Değirmeni ve Köpekçiler Bostan Ocağı, Hünkar İskelesi ve Beylik Kağıthane yapıları arasında da debbağhanenin adı geçmemektedir. Bu bağlamda Beykoz'daki bir debbağhanenin varlığını 1815 yılından sonra tanımlamak uygun olacaktır" (Bostancıbaşı Sicilleri, 1992, s.142).

Küçükerman fabrikada ordu için palaska, çizme, kütüklük ve koşum takımları yapımına başladığını, 1816'da Beykoz Teçizat-ı Askeriye Fabrikası'nın kurulduğunu bildirir (Küçükerman, 1988, s.150). Çok değişik biçimlerle okunduğu görülen kalavra, "deriden yapılan şey" anlamına gelmektedir. Kalavrahane ise asker için ayakkabı, eğer takımı, hayvan koşumu gibi saraçlığa ait şeyler yapılan yerin adıdır (Pakalın, 1983, s.147-148). O tarihlerde askeriye kundura dikimine başlayıp başlamadığı net değildir ancak, "kalavra" terimi ilk olarak 25 Temmuz 1827 tarihli kanunname ekiyle Asakir-i Mansure'nin topçu ve arabacılarının ayakkabısı olarak tanımlanmıştır. Ayakkabı imaline sözü edilen tarihlerde başlanmış olabilmektedir. II. Mahmud döneminde kurulan tabyanın nişanesi olan bir dikilitaş, bugün fabrika sınırları içinde yer almaktadır:

*“Şah-ı şâhân-ı megazi
Hazret-i Sultan Mahmud Han sâye-i meâb
Sedd ü bend râh-ı a’dâya kılub bu tabyayı
Fî sebilillâh kıldı anda hem icrâyı
Baş vere a’dâ hemen dergahına tarihi veş
Sene 1236”*

“Tabyalar Boğaz’daki düşman tehdidine karşı alınan bir güvenlik önlemidir ve daha kuzeyde 18. yy sonlarında, Servi Burnu’nda III. Selim de bir tabya kurdu muştur” (BOA, HAT, 183/8476, 29/Z/1204, 1790).

Abdülme cid döneminde (1839-1861), Asâkir-i Şâhane ayakkabıları ile mataraları Beykoz köselesinden imal edilmektedir (BOA, İMVL. 6/91, 20/CA/1256, 1840; İ.DH 242/14763, 20/M/1268, 1851). Fransızkârî ve bayağı köseleden de üretim yapan debbağhanenin, “aşâğıkârî güderi” üretimi için yeni kuyuların kazılması ve makine alımı gündeme gelmiştir (BOA, C.AS 65/3069, 28/CA/1257, 1841). Garabed Amira Balyan tarafından genişletilerek Ohannes Dadian’ın idaresi altında bulunan tesise 40HP gücünde bir buhar makinası, 2 buhar kazanı, iki taş değirmen ve 70 deri kuyusu ilave edilir (Müller-Wiener, 1992, s.73). Debbağhanedeki kitabelerden birinin Abdülme cid dönemine ait olması, tesisin yenilendiğini belgeler:

*“Şehinşah-ı cihan Abdülme cid Han-ı cihan-bânın
Müşîri ol Şehinşâhın Rıza Paşa-yı âlicâh
Bu debbağhânenin bünyâdını ikmâl edüb şimdi
Olundukça dibagat bu mahalde cild-i hayvânî
Yazılsun mısraın babına Ziver bu tarihim”* (Beykoz Kitabeleri, 2008, s.110).

“Abdülme cid döneminde Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hünkar İskelesi’nde sahilhane yaptırmak istediğinde, sahilhaneye yakınlığının yakışık almayacağı düşüncesiyle Beykoz debbağhanesinin de başka bir yere nakli konusunda araştırma yapılmış” (BOA, İ.MTZ (05) 12/340 01/B/1263, 1847), Florya veya Fener sahilinin uygun olacağı tespit edilmiştir. Mevkice suhuletli (kolay) görüldüğü için Fener mesire alanının civarındaki bir yer tercih edilmiş, oranın keşif-i evveli

yaptırılmıştır. Mısır Valisi'nin sahilhanesinin 4 yılda biteceği, yeni debbağhanenin inşaatının daha kısa sürede tamamlanacağı hesabından hareketle debbağhanenin, sahilhane inşaatının bitimine yakın inşasına başlanması, böylece her ikisinin de aynı zamanda bitirilmesi kararına varılmıştır.

“Sahilhane yapılır ancak, debbağhanenin Fener'e nakli gerçekleştirilmez. Sonradan su sorunu olmasına karşın sahilhane ile debbağhanenin aynı kıyı şeridinde kendi işlevleri içinde kullanımı devam etmiştir” (BOA, A. MKT.MHM 322/60 10/Ş/1281, 1865). Yine Abdülmecid döneminde debbağhanenin devlet tarafından idaresinin sakıncalarıyla, özel bir şirkete ihalesinin mukayesesi yapılmaktadır (BOA, HR. MKT 28/23, 1265, 1848-1849).

Paris'ten gelen bir ustanın debbağhanede görevlendirilmesi (BOA, İ..MVL., 275/10686, 20/N/1269, 1853), yeni donanımlar ile teknoloji değişikliğine bağlı bilgi alışverişinin yurtdışından gelen uzmanlar ile giderilmesine çalışılması Beykoz Fabrikası için de geçerli olur. Kalavrahane İdaresi ile Debbağhane İdareleri birleştirilir. Emlak-ı hümayuna ait harap bir halde bulunan Kağıthane binası tamir edilerek, Kalavrahane olarak kullanılır (BOA, İ.DH. 513/34913, 16/RA/1280, 1863). Bütün askerlerin yazlık ayakkabısı olan kalavrenin yanı sıra deriden yapılan çanta, palaska, matara gibi eşyalar dikimhanede hazırlanmaya başlanır. Aynı dönemde debbağhanenin tamire ihtiyacı bulunmaktadır. Dar-ı Şura-yı Askeri Levazım Dairesi Başkanlığı'nın hazırlattığı keşifle 1 yük 2870 kuruş masrafa mal olacak onarımın, yapılan ikinci keşifle çok daha fazla boyutta olduğu anlaşılmaktadır:

II. Abdülhamit döneminde (1876-1909), fabrikaya 1880-1881 tarihli bir kitabeden yeni bir tesis eklendiği anlaşılmaktadır:

*“ Oldu binâ tarih-i doksan sekiz sâlinde
Saye-i mualla-yı hazret-i Padişahide”* (Beykoz Kitabeleri, 2008, s.109).

Toprak'ın kaynak göstermediği “1884'te 260-300 çift kundura üreten kundura imalathanesi eklendi” ibaresi, tarihlerinin yakınlığından dolayı tesisin bu imalathane olabileceğini düşündürmektedir (Toprak, 1998, s.17). 13 Aralık 1895'te fabrikanın havuzlu bahçesine “Sırmakeş Çeşmesi, Kânun-i evvel 1311” eklenir

(Küçükerman, 1988, s.244). Birkaç yıl sonra Beykoz Çayırı'na Çankırlı Sadık Şaban'ın özel nişan taşını yaptırması ilgi çekicidir. Beykozlu olmayan bu zatın çevredeki fabrika yapılarında çalıştığı veya askeri sınıftan bulunduğu savlanabilir:

*“Bu mahalde bir mahal-i rüzgar
Kendi gitti ismi kaldı yadigar
Bunu yazdım b-vefadır rüzgar
Kendi gitti vechi kaldı yadigar
1314 (1896-1897)”*(Küçükerman, 1988, s.204).

Mehmet Reşad döneminde (1909-1918) Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın teşviki 1912 yılında Avrupa'dan 90 beygirlik iki dizel motoru, yeni makineler ve buhar kazanı getirilir, günlük üretim 1000 çift kunduraya çıkarılır (Küçükerman, 1988, s.157).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Beykoz Fabrikası, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlanır ve 1925'te Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'na (Küçükerman, 1988, s.153) devredilir. 1933'te Sümerbank'a bağlanan kurumun adı, 1939'da 3460 sayılı kanun uyarınca “Sümerbank Deri ve Kundura Sanayi Müessesesi” olarak değişir (Toros, 1954, s.1/29).

1943'te deri kısmına bir pervane dairesinin ilave edilir. Döküm, demir, elektrik tamirhaneleri genişletilir, bunların yeni bir bina dahiline toplanması sağlanır (Küçükerman, 1988, s.157). 1955'te 43 milyon lira harcanarak yenilenir ve yıllık kapasitesi 1.860.000 çift kundura üretimine çıkar (Küçükerman, 1988, s.153).

“1962-1965 yıllarında Çekoslovak firması tarafından modernize edilen bant sistemi üretimine geçilir. Lastik İşletmesi ve yan tesisler ilave edilir. 1968'de kapasitesi arttırılarak ve pvc tabanlı ucuz ayakkabı üretimi ve kösele kesim artıkları, deri budama parçaları ve kromlu deri talaşlarını değerlendirerek ayakkabı imalatında taban astarı olarak kullanılan 1200 ton kapasiteli sun'i deri tesisi yapımı gerçekleştirilir. Tesisleri İsveç firması United Shoe Machinery Company AB tarafından yapmıştır. 1974'te ANVER tesisi ile tabanı ve yüzü plastik olan çocuk ayakkabılarının üretimi başlar. 1977'de Üretim kapasitesi 2.5 milyon çifte yükseltilir.

Çekoslavak Tekmo-ekoport firması tarafından lastik ve kimyevi maddeler işletmesi kurulur” (Küçükerman, 1988, s.153). 1985 yılında fabrikada 1826 işçi ve 102 memur çalışmaktadır. En son işçi alımı 1984’te gerçekleştirilmiş, 1987de özelleştirme kapsamına alınmıştır. 1993’te “Sümerbank” ismi “Sümer” e dönüştürülerek fabrikanın adı “Sümer Holding Anonim Şirketi Beykoz Deri ve Kundura Sanayi İşletmesi” şeklini almıştır. 1999’da İşletmenin kapatılması kararıyla, 2005’te özelleştirilir.

2.TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME

2.1.Özelleştirmenin Tanımı

“Ekonomilerin yeniden yapılanmasının bir yolu olarak: adlandırılan özelleştirmenin tanımı ve uygulaması ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu nedenle, Özelleştirme kavramını tam olarak belirleyen ve herkesçe kabul edilen bir tanım yapmak çok güçtür, Dolayısı ile özelleştirme her ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısına göre biçimlenen ve yorumlanan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Genelde şirketler yasasının, şirket hisselerinin en az % 50'sinin özel kesime satışını sağlayacak şekilde oluşturulması anlamında kullanılan özelleştirmede temel düşünce, piyasa güçlerinin rolünü artırarak sanayideki verimliliği daha iyi bir seviyeye ulaştırmaktır” (Beesley ve Littlechild, 1993, s.296). “Demek ki özelleştirme kavramı ile, kamu kesimine ait kuruluşların hisse senetlerinin, yerli ve yabancı gerçek ya da tüzel kişilere satışı anlaşılmaktadır. Hisse senedi satışıyla devlete ait varlıkların özel şahıslara devri, dünyada sık görülen bir uygulamadır, Ancak, özelleştirme sadece devlete ait kuruluşların özel kesime satılması değildir. Devletin veya kamu kesimine ait kurumların, monopol oldukları sahaları serbestleştirme veya özel sektöre açmaları, ihale yöntemi ile bazı işlerin özel kesime yaptırılması, özel sektör kuruluşlarına yatırım amacı ile teşviklerin verilmesi de özelleştirmedi” (Ceylan ve Vergiliel, 1989, s.65-66). “Bu açıdan bakıldığında özelleştirme kavramı Kamu kesiminin sahip olduğu ticari ve sınai teşebbüslerin mülkiyet, yönetim ve denetimlerinin tamamen veya kısmen özel kişi ve kuruluşlara devredilmesi, kamusal veya yarı kamusal mal ve hizmetlerin finansmanının yada üretiminin özelleştirilmesi, kamu hizmetlerinin ihale, imtiyaz verme gibi yollarla özel kesime yaptırılması, kiralama ve finansal kiralama, ortak yatırımı ve hizmet alımları için yardımda bulunulması, piyasa mekanizmasının işlemlerini engelleyen her türlü yasal ve kurumsal serbestleşmenin sağlanması düzenleme ve uygulamaların kapsamaktadır” (Sammel, 1987, s.38-42),

2.1.1.Kavram Olarak Özelleştirme

“Dünya ve ülkemiz, bir süreden beri, devletin ekonomik hayattan çekilmesi ve elinde bulundurduğu işletmeleri de halka devretmesi yönündeki düşünce ve uygulamalara sahne olmaktadır. Adına “özelleştirme” denilen bu uygulamalar, ekonomiyi, planlı ekonomiden pazar ekonomisine yönlendirmek, uluslar arası rekabete açmak, devletin ekonomideki yükünü azaltarak asli fonksiyonlarına döndürmek ve mülkiyeti tabana yaymak gibi amaçları içermektedir” (Akdiş, 2007).

“Son yıllarda yaygın bir kullanıma giren özelleştirme kavramı, ekonomik öğretide dayanak noktasını Adam Smith’ten almaktadır. Smith’in bu düşüncesi “devlet yalnızca tam kamusal ile ulusal savunma ve adalet gibi yararı tek tek toplum üyelerine sunulmayacak olan malları üretmelidir.” ifadesiyle anlam bulmuştur” (Yüksel, 2000, s.45).

“Özelleştirme, en genel ifadesiyle kamu mülkiyetinde bulunan bazı üretim araçlarının kısmen veya tamamen özel kesime devri olarak nitelendirilebilmektedir. Özelleştirme kavramının doğuşuna ve gelişimine bakacak olursak, özelleştirme (privatization) sözcüğü ilk defa 1983 yılında Webster’s New Collegiate Dictionary’nin 9. baskısında yer almış ve “özel hale getirmek, sınaî veya ticari hayattaki denetim ve mülkiyeti, kamu kesiminden özel kesime aktarmak olarak tanımlanmıştır. Sözcüğün ilk kullanılışı ise, Peter F. Drucker’ın 1969 yılında basılan The Age of Discountinuity isimli eserinde reprivatization şeklinde olmuş, 1976 yılında ise Robert W. Poee bu terimi, privatization olarak kısaltmış ve Reason Foundation isimli çalışmasında kullanmıştır” (Öztürk, 2006).

1983 yılında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte siyasi anlamda özelleştirme kavramı 1980’li yılların başında kullanılmaya başlanmış, hükümet politikalarında kavram olarak yer almıştır. Özelleştirme ilk defa 1979 yılında İngiltere’de Muhafazakâr Partinin seçim manifestosunda yer almış, ilk özelleştirme uygulamaları da (Şili uygulaması hariç tutulacak olursa) yine İngiltere’de Muhafazakâr Parti döneminde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Kasım 1980’de ABD’de başkanlık seçimlerinin Ronald Reagan tarafından kazanılması ile uygulama dünyaya ihraç edilir hale gelmiştir (Öztürk, 2006).

2.1.2.Dar Anlamda Özelleştirme

“Dar anlamda özelleştirme, sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devrini ifade etmektedir. Gerçekten de günümüzde özelleştirme deyince bundan çoğunlukla kamu iktisadi teşebbüslerinin satışı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bazı yazarlar, dar anlamda özelleştirme için mutlak olarak bir mülkiyet devri söz konusu olmasının ve bu devir işleminin kamu iktisadi teşebbüs sermayesinin en az %51’i kadar olması gerektiğini belirtmektedirler. Bunun dışında bazı yazarlar da devredilecek sermaye payının pek önemli olmadığı, %10 veya %20 gibi bir pay devrinin de özelleştirme olarak kabul edilebileceği görüşündedirler” (TÜSİAD,1992, s.9). Dar anlamda özelleştirme ile ilgili kavramları incelersek hepsinde mülkiyet devrinin öncelikli olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili farklı tanımlara yer verilmekle birlikte temelde mülkiyet devrine dayandığı gözlenmektedir.

“KİT’lerin özel kesime devri, satışı kiralanması biçiminde anlaşılan ve özde mülkiyet ile yönetimin özel kesime devri olan dar kapsamlı özelleştirme tanımına açıklık getirmek gerekmektedir. Dar kapsamlı özelleştirmede, mutlak olarak mülkiyet devri temel ilkedir. Çünkü mülkiyetin özel kesime ait olabilmesi için KİT’in yarıdan fazla pay senedinin elden çıkarılması zorunludur. Böylece yönetimde özelleştirilmesi sağlanmış olacaktır” (Cevizoğlu, 1989, s.20–21).

“Dar anlamda özelleştirme en kısa tanımıyla kamu mülkiyetin özel sektöre, özel sektördeki fon kaynaklarının kamuya devri şeklinde tanımlanabilmektedir. Özelleştirme ulusal üretim ve faktör mobilitesini direkt etkilemesi açısından, temel iki sonuç doğurmaktadır. Birincisi, KİT mülkiyetinin kamu sektöründen özel sektöre transferi; ikincisi ise, finansal varlıkların özel sektörden kamu sektörüne devridir. Buna göre dar anlamda özelleştirme; kamu mülkiyetindeki işletmelerin kısmen veya tamamen özel sektör iştirakçilerine satılmasıdır” (Kök, 1993, s.81).

“Özelleştirme dar anlamıyla, mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre devri olarak tanımlanmaktadır. Bu devir, genel olarak ya iktisadi birime ait hisse senetlerinin halka arzı yoluyla ya da iktisadi birimin bir bütün olarak (blok satış) kişi ya da kurumlara satışıyla gerçekleşmektedir.

Bu çerçevede, tarihin çeşitli dönemlerinde hemen her ülkede, kamu mülkiyetindeki birimlerin, özel sektöre devri söz konusu olduğu halde, bu devirlerden hiç birisi özelleştirme olarak adlandırılmamıştır. Özelleştirme, basit bir mülkiyet veya yönetim transferinin ötesinde, bütün bir iktisadi organizasyonu, serbest piyasa mekanizmasına göre işleyen yapıya kavuşturmak ve bunun için gerekli dönüşümü sağlamaktır” (Afşar, 1999, s.132).

“Özelleştirmeyi, devlet tekelinde bulunan kamu teşebbüslerinin veya mal ve hizmet üretiminde kullanılan devlet mülkiyetindeki varlıkların devletçe elden çıkarılması, özel sektöre devredilmesi şeklinde tanımlamak mümkün ise de özelleştirmenin herkesçe aynen kabul edilen tek bir tanımı mevcut değildir“ (Doğan, 1992, s.118). Özelleştirme uygulamaları dünyada her ülke tarafından farklı gerekçeler ve yöntemlerle uygulama alanı bulabilmektedir. Bu nedenle tanımlamalar arasında küçük farklar olsa da özelleştirme kavramı özünde kamu mallarının işletme veya mülkiyet haklarının özel sektöre devri olarak açıklanmaktadır.

2.1.3.Geniş Anlamda Özelleştirme

“Geniş tanımı ile özelleştirme kamusal mülkiyete konu olan fiziksel ya da mali varlıkların özel (gerçek ya da hükmi) şahıslara satışını, bir mal ya da hizmetin üretim ve/veya dağıtımını sağlamak üzere özel şahıslara imtiyaz verilmesini, yetkili kamu makamları tarafından belirli kurallara bağlanmış olan mal/hizmet üretim ve/veya dağıtımının kuralsızlaştırılmasını ya da kural koyma ve uygulama yetkisinin özerk düzenleyici kuruluşlara devrini (yabancı dilden aktarılmış karşılıkları ile deregülasyon ve re-regülasyon’u) içermektedir” (Türel, 2003).

Geniş anlamda özelleştirme; serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek için ulusal ekonomi içinde kamunun ekonomik etkinliğinin en aza indirilmesi ya da tümüyle ortadan kaldırılmasına yönelik düzenleme ve uygulamaların bütünüdür. Bu kavram doğrultusunda özelleştirme; kamunun sahip olduğu ticari ve sınaî teşebbüslerin (KİT) mülkiyet, yönetim ve denetimlerinin tamamen ya da kısmen özel kişi ve kuruluşlara devredilmesi, kamusal veya yarı kamusal mal ve hizmetlerin finansmanının ya da üretiminin özelleştirilmesi, kamu hizmetlerinin ihale, imtiyaz verme gibi yollarla özel kesime yaptırılması, kiralama ve finansal kiralama, ortak

yatırım ve hizmet alımları için yardımda bulunulması, piyasa mekanizmasının işleyişine yönelik her türlü yasal ve kurumsal engellemelerin kaldırılması, düzenleme ve uygulamalarını kapsamaktadır (Afşar, 1999, s.133).

“Günümüzün yaygın politika ve uygulamalarından biri olan özelleştirme, en geniş ifadesi ile özel kesimin kamu kesimine oranla daha fazla alan kazanması, diğer bir ifadeyle, kamusal tercih alanı içine özel tercihlerin nüfuz etmesi anlamını ifade etmektedir” (Önder ve diğerleri, 1994, s.11).

Özelleştirmeyi sadece KİT’lerin özel sektöre devri olarak düşünmek hem yanlış hem de eksiktir. Geniş anlamda özelleştirme milli ekonomi içinde kamunun rolünün asgariye indirilmesi veya tamamen kaldırılmasıdır. Geniş anlamda özelleştirme iktisadi, mali, sosyal ve siyasi sebeplerle milli ekonomi içerisindeki KİT’lerin iktisadi faaliyetlerinin sınırlanması veya tamamen kaldırılması olarak da tanımlanabilmektedir.

“Geniş anlamda özelleştirmede, mülkiyet devrinin yanı sıra, bu tür kuruluşların özel kesime kiralanması, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesimce sağlanması, yönetimin özel kesime devri, mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması ve kurumsal serbestleşme de özelleştirme kavramı içinde yer almaktadır” (Yüksel, 2000, s.48).

“Yukarıdaki tanımlar dikkate alındığından özelleştirme bir bütün olarak devletin iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılmasını ve ekonomide piyasa güçlerinin etkili kılınmasını ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Türkiye’de çay ve tütün tekellerinin ortadan kaldırılması, bu alana özel sektörün de girmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması, geniş anlamda bir özelleştirme örneğidir. Yine KİT’lerde belirli işlerin (temizlik, yemek ve hatta üretime yönelik bazı işlerin) ihale yoluyla özel girişime bırakılması da bu anlamda özelleştirme olmaktadır. İmtiyaz devri, yönetim devri, kiralama yöntemi, gelir ortaklığı yöntemi vb. yöntemler geniş anlamda özelleştirme kapsamına girmektedir” (Öztürk, 2006).

Özelleştirme değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Su dağıtım tesisatının ya da hapishanelerin inşası, finansmanı veya yönetimi, caddelerin temizlenmesi,

ağaçların budanması ya da gemilerin onarılması için özel firmalarla anlaşılması bir özelleştirme şeklidir. Aynı şekilde düşkünler evine yemek dağıtılması veya yol üzerindeki bir konaklama tesisinin işletilmesi için kar amacı gütmeyen bir firma ile anlaşmak da bu şekillerden biridir. Devlet çiftlikleri, devlet mağazaları ve toplu konut projelerinden tamamen farklı olan, fakirlere imtiyazlarla uygun şartlarda konut dağıtılması veya gıda maddelerini alabilmeleri için kupon verilmesi özelleştirme uygulamalarının örneklerindedir. Kent sakinleri, mahallelerinde gece bekçiliği yaparak veya gönüllü itfaiyecilik yaparak özelleştirme faaliyetlerinde rol alırlar. Devletin şehir içi yolcu taşımacılığı ve sigortacılık faaliyetlerinden çekilmesi ve bu hizmetlerin arzını piyasa mekanizmasının işleyişine bırakması, ulusal hava taşımacılığının, fabrikaların ve kömür madenlerinin satılması veya devlet denetiminin azaltılması da özelleştirme olarak kabul edilmektedir. Daha bunun gibi birçok uygulama özelleştirmenin ta kendisidir. Sadece mülkiyet devri gerektirmeden de özelleştirme uygulamalarının olabileceğini göstermektedir. Kısaca geniş anlamda özelleştirme kavramı tüm bu örnekleri kapsayan genel bir tanımdır.

2.2.Özelleştirmenin Amaçları

“Temel iktisat politikası olarak düşünülen özelleştirme uygulamalarından zamanla beklentiler artmış, amaçtan çok belirlenen hedefe ulaşmak için bir araç konumuna gelmiştir. Özelleştirmenin temel amacı, devletin ekonomide mal ve hizmet işletmeciliği alanından tamamen çekilmesini sağlamaktır (Yüksel, 2000, s.48) Devlet artık şirket yönetmeyecek, KİT’ler karlı durumda halka devredilecek, onların sorunları altında ezilmeyecektir” (Cevizoğlu, 1998, s.13).

Ekonomik amacının dışında siyasal ve sosyal hedeflere ulaşmak için de özelleştirmeden yararlanmaya başlayan liberallere göre devleti küçültmek, özel sermayeyi arttırmak, demokratik bir yapı oluşturmak, gelir ve servet dağılımını dengelemek, işsizliği önleyip, istihdamı arttırmak, sendikaların siyasi gücünü kırmak...v.s. için bu akımın gerekli olduğu tüm dünyaya kabul ettirilmeli ve yapısal reformlar uygulanmalıdır.

“Özelleştirmenin amaçlarını ilk olarak genel ve özel amaçlar olmak üzere iki kategoride incelemek yararlı olur. Genel amaçlar, ekonominin tüm sektörlerine

ilişkin, hem ekonomik hem de sosyal boyutu bulunan amaçlar olarak tanımlanabilir. Genel amaç olarak özelleştirmenin, devletin ekonomiye müdahalesini, özellikle de bir müteşebbis niteliği kazandırmasını ortadan kaldırmayı ve devleti, başta iç ve dış güvenlik olmak üzere, klasik fonksiyonlarını yerine getirmeye olanak sağlayacak biçimde küçültmeyi benimsediği belirtilmektedir” (Türk Demokrasi Vakfı, 1994, s.52) Buna göre özelleştirme devleti asli görevleri içine çekerek küçültmek, onun az ama iyi hizmet vermesini sağlamak ve ekonomik akılcılığın gerekleri uyarınca işleyen, üretkenliği ve verimliliği yüksek bir ekonomi yaratmak amacına yönelik düşüncelere sahiptir (Yüksel, 2000, s.49) Özelleştirmenin özel amacı ise, genel amaca ulaşmak için gerçekleştirmek istediği ve daha çok devlet mülkiyetindeki KİT’lerin özel mülkiyete devri sorununa ilişkindir. Özelleştirmenin ülkelere ve dönemlere göre değişen amaçları olmakla birlikte genel kabul görmüş ekonomik, mali, siyasi ve sosyal amaçları vardır.

2.2.1.Ekonomik Amaçlar

Ekonomik hedefleri gerçekleştirmek için ortaya çıkmış özelleştirmenin doğal olarak en önemli amacı ekonomiktir. Özelleştirmeden beklenen temel amaç ulusal ekonomiyi serbest piyasa kurallarına göre yönetmek, kamu kuruluşlarından daha etkin ve verimli çalışan özel işletmelerin sayısını piyasada arttırarak toplumsal refahı geliştirmektir.

“Özelleştirmenin ekonomik amaçlarının başında yer alan serbest piyasa ekonomisini güçlendirmede hedef, fiyat ve kalite yönünden piyasa taleplerine karşı kayıtsız olan, tekelci ya da tek el eğilimli yapılarla piyasayı kontrol altında tutan KİT’lerin yerini ekonomide verimlilik ve rekabeti arttıracak piyasa ekonomilerini güçlendirmektir. KİT’ler, tekelci ve tek el eğilimli yapıları nedeniyle piyasa denetimini ellerinde bulundurarak rekabeti ortadan kaldırıyorlar. Üretim miktarını, kalitesini ve fiyatını siyasal karar alma mekanizmaları belirlediğinden kaynakların israf edilip, ekonomik verimliliğin düşmesi söz konusu olabilmektedir. KİT’lerin zararları genel bütçeden karşılanarak tek elci yapıları devam ettirilmekte, ekonomik verimsizlikler karşısında piyasadan çekilmemek için kalite iyileştirmek, fiyat ve maliyet düşürmek gibi önlemler almak, yeni teknoloji kullanmak gibi amaçlara uzak kalmaktadırlar. KİT’ler fiyat, talep ve arz gibi piyasanın temel unsurlarını göz ardı

ederek bütçe destekli faaliyetlerinin olumsuz sonuçlarını iflas riski taşımaksızın ekonomiye yüklemekte iken özel sektör firmaları piyasa şartlarına uymayan davranışlarının karşılığını pazar paylarını kaybederek ve iflas ederek ödemektedirler” (Kilci, 1994, s.12).

“KİT’lerin iflas etmeme, zararlarının genel bütçeden karşılanması özelliği bu kuruluşların tekeli eğilimlerini arttırmaktadır. Bu nedenle, KİT’lerin hakim olduğu ekonomilerde genel olarak verimsizlik artmış, kalite düşmüş, fiyatlar ve maliyetler artmış, kaynaklar rasyonel kullanılmamıştır” (Cevizoğlu, 1989, s.129). Bu açıdan bakıldığında özelleştirme ile KİT’lerin olumsuz özellikleri ortadan kaldırılacak, piyasa ekonomisi içinde üretim miktarını, kalitesini ve fiyatını tüketicinin talebinin belirlediği, kaynakların etkin şekilde kullanıldığı serbest rekabetin oluşmasına yol açılacaktır. Verimliliği arttırmak, rekabet ortamında üstünlük sağlamak için özelleştirme iyi bir iktisat politikası aracı olarak görülmektedir.

“Özelleştirme girişimlerinin amaçlarından birisi de KİT mülkiyetinin pay senetlerinin geniş kitlelere satılarak topluma yayılmasıdır. Orta ve uzun vadeli kredi veya fon arz ve talebinin karşılaştığı hisse senedi ve tahvillerin alınıp satıldığı piyasalar olarak tanımlanan sermaye piyasaları geliştirmekte olan ülkelerde daha fazla menkul değerler arzına ihtiyaç duymaktadır. Sermaye piyasalarının amacı gerçek ve tüzel kişilerin ellerinde bulunan tasarrufların menkul kıymetler aracılığıyla yatırım alanlarına kaydırılmasını sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında özelleştirme ile sermaye piyasalarına yeni hisse senetleri sunarak sermaye piyasasının gelişmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, sermaye piyasasının gelişmesi birikimlerin yatırımlara dönüşmesinde de en önemli faktörlerden biridir” (Altıntaş, 1988, s.55) Özellikle geliştirmekte olan ülkelerde tasarrufların değerlendirilmesi açısından finansal araçların çeşitliliği ve sermaye piyasasının gelişmiş olması çok önemlidir. KİT hisselerinin sermaye piyasalarına sunulması atıl tasarrufları harekete geçirmede başarılı olabilmektedir (Kilci, 1994, s.13).

“Menkul kıymet arzının eksikliğinin hissedildiği geliştirmekte olan ülkelerde özelleştirme ile sermaye piyasasının ihtiyaç duyduğu hisse senedi ihracı piyasanın canlanmasına katkıda bulunacak, tasarruflar yatırıma dönüşecek, küçük birikimlerin hisse senedi olarak sermaye piyasasına çekilmesi ile gayri menkul, döviz, altın gibi

spekülatif ve verimsiz yatırımlara giden fonlar özelleştirme ile ekonomiye kazandırılacak, ülkede hisse senedi kültürü yaygınlaşacaktır. Bu kültürün yaygınlaşması ise, karlılık oranı yüksek KİT'lerin hisse senetlerinin çalışanlara, yöneticilere ve küçük tasarruf sahiplerine belli avantajlarla satılmasına bağlıdır. Böylece işletmede verimlilik yükselecek, bir taraftan da verimlilik artışı düşük gelire sahip kesimlere dağıtılacaktır. Daha büyük bir kesimin kamu işletmelerinin mülkiyetine ortak edilmesi gelir dağılımını olumlu bir şekilde etkileyecektir. Bunun dışında, mülkiyet ile emek faktörleri birleşerek iş anlaşmazlıklarını azaltacak ve verimliliği yükseltecektir” (Altıntaş, 1988, s.54).

Sürekli iç-dış borç sorunlarıyla uğraşan gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biri de ödemeler dengesinin sürekli açık vermesidir. Özelleştirme ile yapılmaya çalışılan bir başka amaç da yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişini teşvik ederek döviz gelirini arttırıp ödemeler dengesi açığını kapatmaktır. Yabancı sermaye yatırımları, dolaysız yatırımlar ve portföy yatırımları olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız yatırım, genellikle çok uluslu şirketlerin yabancı bir ülkede doğrudan yada iştirak halinde yatırım yapması, yatırımın yönetimine katılmasıdır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerin KİT'leri özelleştirerek, yabancı sermayeye bu hakkı vermesi ülkenin döviz gelirini arttırıcı etki yapmaktadır. Portföy yatırım ise, tasarruf sahiplerinin faiz ya da temettü geliri elde etmek için uluslararası sermaye piyasalarından menkul kıymetler satın almaları şeklinde yapılan yatırımlardır. KİT'lerin hisse senetlerini gelişmiş uluslararası sermaye piyasalarına satarak ülkeye sermaye girişi sağlamak, ülkenin döviz gelirini arttırmak açısından olumludur.

“Özelleştirmenin temel ekonomik amaçlarından biri de verimliliği arttırmaktır. Özelleştirme verimliliğin aracı olduğuna göre ülkede öncelikle rekabet ortamı yaratılmalıdır. Çünkü, kamu sektöründe ortalama verim oranı özel sektöre göre daha düşüktür. Mali ve siyasal nedenlerden ötürü teknolojik gelişmeler yakından izlenemez, siyasal tercihlili istihdam politikası uygulanır, rasyonel yatırım programları uygulanmaz, kar amacı güdülmez, verimsiz çalışma görülür. Bu aşamada yapılacak uygulama ulusal ekonomiyi piyasa ekonomisine göre yönetmek, etkinliği arttırıp, toplum refahını maksimum düzeye yükseltmektir. Böylece, serbest piyasa mekanizması optimum kaynak dağılımını gerçekleştirecek, kaynaklar tam kullanılacak, sermaye birikimi ve kalkınma sorunu kendiliğinden çözümlenecek,

verimsiz ve zarar durumunda bile belli program hedeflerine ulaşmak için üretim yapan, genel ekonomik verimsizliğe neden olan KİT'ler yerini daha etkin ve ekonomik verimliliğin arttırıldığı serbest piyasa ekonomisine bırakacaktır. Mal ve hizmet üretimine yönelik olarak faaliyette bulunan kamu kuruluşlarının özelleştirilerek devletin ekonomideki payının azaltılması ulusal ekonominin verimliliğini arttıracaktır” (Gökçe, 1993).

Gelişmekte olan ülkelerde KİT'lerin rasyonel davranışı ve kar amacını gütmeyen çalışması, siyasi otoritelerin belirlediği fiyatlardan mal ve hizmet sunulması hüküm süren kronik enflasyonun sebeplerinin başında gelmektedir. KİT'lerin tekel durumda olması, verimlilik açısından eksikliklerini sürekli zam yaparak gidermeye çalışmaları maliyet enflasyonuna neden olmakta, kendi kendini bile besleyemeyen bazı kamu kuruluşları hazine ve devlet bütçesinden sübvansiyon almaktadır. Bunun sonucunda da KİT'ler finansman açığını emisyon aracılığıyla sağlamakta, toplam para arzı artmakta, enflasyon da hızlanmaktadır.

“Özelleştirme ile hedeflenen ise, KİT'lerdeki mevcut kaynakların etkin kullanılarak hazine üzerindeki yüklerini kaldırmak, sübvansiyonlara ihtiyaç duymayacak konuma getirmektir. Böylece, serbest piyasa ekonomisi içinde rekabet ortamında faaliyet gösterecek olan KİT'ler verimli çalışacak ve suni fiyat artışları da gerçekleşmeyecektir” (Aktan, 1987:97). Böylece ara mal ve nihai ürünlere sık sık zam yapmaktan vazgeçip, rasyonel ve verimli işletme yapısına kavuşacak olan KİT'lerin enflasyon üzerindeki baskıları hafifleyecektir.

“Siyasi sınırların bile küreselleşme olgusuyla birlikte ortadan kalkmaya başladığı günümüzde, uluslararası düzeyde rekabet etmeden yoksun bulunan KİT'lerin özelleştirilerek, eskiyen teknolojilerini yenilemeleri, verimliliklerini arttırmaları, üretim kalite sınırını yükseltmeleri gündeme gelmiştir. Çünkü artık korumacı politikaların egemen olduğu dışa kapalı ekonomiler yerini ticari rekabete bırakmıştır. Dolayısıyla ekonomiler ister istemez küresel rekabetin hakim olduğu kurallara uygun mal ve hizmet üreten yapılar haline gelecektir. Bu nedenle devletin kontrolündeki işletmelerinde küresel rekabet şartlarında faaliyet gösterecek konuma gelmesi gerekmektedir” (Yılmaz, 1994, s.29)

2.2.2.Mali Amaçlar

“Toplumun devletten beklediği hizmetlerin çeşitlenerek sürekli artmasına rağmen devletin bunları karşılayacak yeterli gelirin olmaması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun engellenmesi için özelleştirme iç ya da dış kaynaklardan borç almadan, vergi yükünü arttırmadan daha avantajlı görülmektedir. Böylece, kamu kesiminin yükü azalacak, enflasyonla mücadelede de başarı sağlayacaktır. Bunun yanında KİT’lerin özel kesime satılması ek gelir getirecek, vergi yükü artmadan, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine imkan verecektir. Çünkü, yıllardır verimsiz, düşük teknolojiyle zararına çalışan, hazinenin finansman yükünü arttıran KİT’ler artık toptan ya da kısmen satılarak devlete kaynak yaratılmalı, gelir sağlanmalıdır. Böylece, vergi gelirlerinin yetersiz olduğunda Merkez Bankası kaynaklarından karşılanan finansman, enflasyona da yol açmayacaktır. Bu gerekçelerle KİT’lerin özelleştirilmesiyle kamu kesiminin finansman yükünün azalacağı düşünülmektedir” (Altıntaş, 1988, s.52) Bu da devletin yükünü hafifletip, mali durumunu rahatlatacaktır. Özelleştirme ile gerçekleştirilmeye sağlanan mali amaçları devlete gelir sağlamak ve hazinenin yükünü azaltmak şeklinde sıralayabiliriz.

“Devlete Gelir Sağlamak Özelleştirmenin asıl amacı ekonomiktir. Fakat, bazen sırf devlete gelir sağlamak amacıyla özelleştirme yoluna gidilmektedir. Devlet giderlerinin hızla artmasının sebep olduğu mali kaynak bulma sıkıntısını iç ya da dış borç kaynaklarından temin etmek ya da vergi yükünü arttırmak ki bu özel yatırımları kısma anlamına gelmektedir- yerine özelleştirmeden sağlayabilir. Çünkü diğer gelir kaynaklarının güvensizlik veya ortaya çıkabilecek tepkiler dolayısıyla sınırına gelinmesi, kaynak sağlamada özelleştirmeyi cazip hale getirebilir” (Alper, 1994, s.16) Gelir ihtiyacını vergiler yoluyla gidermeye çalışmak, özellikle az gelişmiş ülkeler için sorun olmaktadır, ayrıca yetersiz kalmaktadır çünkü az gelişmiş ülkelerin halklarının geliri zaten çok düşüktür ve vergi ödeme kapasiteleri bellidir. Öte yandan vergi idaresini çağdaş gereklere göre örgütleme de bazen pahalıya mal olabilmektedir. Gelir ihtiyacının iç yada dış borçlanmayla karşılanması da zorlukları vardır. Özellikle dış borçlanma ülkenin, uluslararası arenadaki dış kredi itibarına bağlıdır. Bunun yanında IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlara borçlanmak özellikle az gelişmiş ülkeler açısından hiç de kolay değildir. Bu durum karşısında

yapılacak en olumlu girişim KİT'lerin özelleştirilmesi yoluyla bütçe gelirlerinin artırılmasını sağlamaktır. Ayrıca, bütçeye gelir sağlanması amacıyla yapılan özelleştirme uygulamalarında, dış borçlar karşılığında KİT'lerin yabancı sermayeye devri de önemli yer tutmaktadır (Kilci, 1994, s.14).

“Devletin KİT'leri satarak gelir sağlamanın bir başka nedeni de, ülke içindeki küçük tasarrufçuların devlet tahvili ve hazine bonosu gibi kamunun menkul değerlere olan güvensizliğidir. Devletin kendine gelir sağlama yöntemleri arasındaki vergilerin teknik olarak toplanmasındaki eksiklikler ve halkın oyuna gereksinimi olan politikacıları sevimsiz göstermesi de, özelleştirmeyi vergi gelirine karşı alternatif gelir kaynağı durumuna getirmektedir” (Cevizoğlu, 1998, s.22) Bu nedenle zorunlu giderlerinin bir kısmını özelleştirme gelirleri ile karşılama yolunu tercih etmektedir.

Hazine Yükünü Azaltmak; KİT'lerin verimsiz çalışmaları sonucunda oluşan açıklarını genel bütçeden karşılamaları enflasyonist bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskının ise özelleştirme ile hafifleyeceğine inanılmaktadır. Devlet, ekonomik alanda fazla yer almaya başladıkça kamu harcamaları artmış, hazinenin finansman yükü ağırlaşmıştır. Devlet, bu durum karşısında maliyeti yüksek finansman yöntemlerine başvurmak zorunda kalmıştır. İç tasarrufların yetersiz olmasından dolayı iç borçlanmalarda; kredi itibarının düşük olmasından dolayı ise dış borçlanmada zorluk çeken ülkelerde özelleştirme ile hazinenin finansman yükünün azalmasıyla devlet asli görevlerine dönecek, daha az kamu harcaması yapacak, böylece özel teşebbüs de gelişerek yatırımlara ağırlık verilecektir.

2.2.3. Toplumsal Amaçlar

“Gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerde farklı boyutlarda da olsa gelir dağılımı dengesizliği mevcuttur. Toplumun bireylerinin, ülkenin zenginliklerinden aynı oranda pay aldığı hemen hemen hiçbir ülke yoktur. Bu da sosyal kargaşaya yol açmaktadır. Bunun engellenmesi için özelleştirmeyi sosyal amaç olarak da değerlendirmek gerekir. Bu aşamada yapılması gereken KİT'ler özelleştirilirken paylarının bu kuruluşlarda çalışanlara verilerek gelir ve servet dağılımında denge sağlamaya çalışmaktır. Böylece, mülkiyetin kamu kesiminde yoğunlaşması bireysel

özgürlüğün temel unsuru olan mülkiyet hakkına devletçi bir müdahale anlamına gelirken, mülkiyet hakkının kullanımının yaygınlaştırılması demokratik rejimin varlığı ve devamı olarak kabul edilecektir. Özel mülkiyetin yaygınlaşması, demokrasinin özgür biçimde güçlenmesi, emek geliri dışında işletmelerden de gelir sağlayacak kişilerin oluşturulması için özelleştirme yoluyla KİT hisse senetleri gelir ve serveti düşük halka satılmalıdır. Pay senetleri satışının öncelikle çalışanlara, küçük birikim sahiplerine yapılması ve satın alınan bu senetlerin kişilerin ellerinde kalmasının sağlanması, yüksek gelirli kişilerin ellerinde toplanmasının önlenmesi bu amacın gerçekleşmesinde dikkat edilmesi gereken noktalardır” (Aktan, 1987, s.101).

Özelleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle siyasi otoritenin irade ve kararı belirlenmelidir yani özelleştirme aslında bir siyasal tercih sorunudur. Özelleştirmenin benimsendiği liberal düşünceye göre devlet, ekonomik tercihlere müdahaleden uzak durmalı, tüm ekonomik faaliyetler şartlar imkan verdiğiince özel girişim tarafından gerçekleştirilmelidir. Çünkü devletin ekonomik hayata müdahaleleri arttıkça bireysel özgürlükler kısılmaktadır. KİT’lerin özel mülkiyete devri ile bu müdahaleler azalacak, özel mülkiyet yaygınlaşacak ve özelleştirmenin ekonomik amacının doğru işlemesine olanak verilecektir.

2.3.Özelleştirme Süreci ve Yöntemleri

2.3.1.Özelleştirme Süreci

Özelleştirmenin ana felsefesi, devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir. Özelleştirme ile devletin ekonomideki sınaî ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına kanalize edilebilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaca ulaşılabilmesi açısından kamu kurumlarının özelleştirilebilmesi gerekmektedir.

Özelleştirme uygulamaları özünde büyük ve kapsamlı bir süreci içermektedir. İlk aşamada özelleştirilecek kuruluşun tespitinden başlanarak kuruluşun özel sektöre devriyle son bulur. Özelleştirme uygulamalarında, 4046 sayılı yasa ile özelleştirme uygulamaları “kapsama alma” ve “programa alma” şeklinde ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Kısa sürede özelleştirilebilir nitelikte olmayan kuruluşlar, kapsama alınarak, hazırlık sürecine tabi tutulur daha sonra programa alınması veya doğrudan özelleştirmesi yoluna gidilmektedir.

“Kapsama alma kararı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nın teklifi üzerine Özelleştirme Yüksek Kurulu’na verilmektedir. Kapsama alınmaya ilişkin ÖYK kararında; bu kuruluşlardan, hangilerinin özelleştirilmek üzere doğrudan özelleştirme programına alınacağı, hangilerinin mali ve hukuki yönden özelleştirmeye hazırlık işlemine tabi tutulacağı özelleştirmenin hangi yöntemle ve hangi süre içinde gerçekleştirileceği de belirtilmektedir” (Öztürk, 2006).

“Özelleştirme sürecinde kuruluşların, tesislerin ve varlıkların özelleştirme kapsamına alınması özelleştirmenin ilk aşamasıdır. Özelleştirme kapsamına alınmanın en önemli etkisi statü değişikliğidir. Kuruluşların özelleştirme kapsamına alınmak suretiyle büyük oranda özel hukuk hükümlerine tabi hale getirilmekte ve faaliyetlerini daha özerk bir şekilde özelleştirmeden sorumlu idarenin denetiminde yürütmektedir. Kamu payı yüzde ellinin altına düşüncüye kadar TBMM adına yüksek denetleme Kurulu’nun denetimi devam etmektedir” (Kilci, 1998, s.23).

“Özelleştirme çalışmaları bir plana ve takvime bağlanmalıdır. Özelleştirme çalışmalarının hem kamuoyu tarafından hem de yatırımcılar tarafından benimsenebilmesi için, bu amaçla yapılacak hazırlıkların birkaç yıl önceden başlatılması gerekli olmaktadır. Özelleşecek işletmelerin belirlenmesi, fizibilite raporlarının hazırlanması, satış şeklinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmaların tamamlanmasından sonra, özelleştirilecek işletmeler hakkında yetkili makam veya makamlar tarafından gerekli özelleştirme kararının alınması ile ilk aşama tamamlanır” (Öztürk, 2006). Özelleştirilecek işletme ve satış şekline karar verildikten sonra, ikinci aşamada satışla ilgili olarak teknik ve hukuki çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

“İkinci aşamada hazırlanan raporlar değerlendirilir, işletmenin gerçek değeri tespit edilerek, satış şekline göre bankayla veya borsayla ilgili işlemler tamamlanır. Bu aşamada yapılacak çalışmaların en önemlisi tanıtım çalışmalarıdır. Özelleştirmede tanıtım çok büyük önem taşımaktadır. Kamuoyunun özelleştirme çalışmalarını benimsemesi ve özelleştirmeye karşı tepki veren çeşitli kişi ve kuruluşların tepkilerinin azaltılması veya etkisiz hale getirilmesi gerekmektedir. Özelleştirmenin tanıtımı amacıyla kitle iletişim araçlarıyla sürekli olarak kamuoyunun aydınlatılması gerekli olmaktadır” (Öztürk, 2006).

Özelleştirme sonucunda işletme tamamen devredilmişse artık kamu malı tamamen özel sektöre devredilmiş olmaktadır. Şayet işletmenin tamamı değil de bir kısmının satışının söz konusu olması halinde, işletme satış sonrası çıkan duruma uygun bir biçimde faaliyetine devam eder. Bu durumda işletme karma bir ekonomik yapıya kavuşur. İşletmede kamu hisseleri çoğunlukta ise kamu işletmesi, özel hisselerin çokluğu halinde ise bir iştirak olarak faaliyetine devam eder.

2.3.2.Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme yöntemleri; tüketicinin desteklenmesi, üreticinin desteklenmesi, direkt ve özel satış, imtiyaz devri yönetimi, hisse senedi satış yönetimi, ihale yönetimi ve fiyatlama yöntemi olarak sıralanmaktadır.

2.3.2.1.Tüketicinin Desteklenmesi (Kupon Yönetimi)

“Kupon yönteminde hizmet devlet tarafından, isteyen vatandaşa paraya çevrilebilir kuponlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu yöntem vatandaşa mal ve hizmetler arasındaki seçim hakkı verir, yani vatandaş istediği mal ve hizmeti kimden, ne zaman, nerede alacağı konusunda yetkilidir, ayrıca vatandaşlar aracılığıyla mal ve hizmetlerin daha iyi gözlemlenmesini sağlamak ve kalite denetimine de imkan vermektedir. Mal ve hizmetleri satanlar ya da sunanlar, kuponlarının karşılığını devletten talep ederler. Vatandaşa sunulan bu hizmetin maliyetinin hepsi devletçe karşılanıyorsa burada “Genel Kullanım”dan sunulan hizmetin maliyetinin bir kısmı vatandaşlar tarafından karşılanıyorsa “kısmi kullanım”dan bahsedilebilir” (Falay, 2005, s.24).

“Kupon yöntemiyle talep özel sektöre kaydırılmaya çalışmaktadır. Kamu işletmelerinde çalışanların işletmeleri koruma amacıyla bir çaba içerisine girmeleri ve çalışanların verimliliğinde gözle görülür bir düşüşün olması gibi esaslara dayanan bu yöntemde hizmetten yararlanması düşünülen potansiyel kişilerin belirlenmesinde büyük güçlükler çıkmaktadır” (Aktan, 1992, s.76-77). Bu yüzden de çok fazla kullanılmamaktadır (Falay, 2005, s.25).

2.3.2.2.Üreticinin Desteklenmesi (Sübvansiyonlar)

Devlet tarafından bir malın piyasa fiyatın bir bölümünü karşılamak üzere özel üretim sektörüne verilen harcamalar “sübvansiyon” denilmektedir. Sübvansiyon iktisadi gayeli mal yardım olarak ta ifade edilebilir, kullanımdaki amaç ekonomide belli kesimlerin üretim faaliyetlerini desteklemektir.

“Üreticinin desteklenmesi yönteminde, potansiyel üreticilerin belirlenmesi ve sübvansiyonların dağılımı alanındaki düzensizlikler aynı sektörde faaliyette bulunan işletmeler ve hatta sektörler arasında eşitsizlikler doğurabilir” (Aktan, 1992, s.78-79).

2.3.2.3.Satış Yöntemi

“Devletin özel mal ve hizmet, ticaret ve sanayi alanlarında piyasa koşullarına göre çalışmak, bununla birlikte sosyal fayda maliyet ilişkilerini de göz önünde bulundurmamak amaçlarıyla oluşturduğu, üretimde ve sermayesinde kendisinin hâkim olduğu kuruluşlara Kamu İktisadi Teşebbüsü adı verilmektedir. Bu kuruluşların mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devri özelleştirmenin bir yöntemini oluşturmaktadır” (Zengin, 1999, s.45).

Bu yöntemin temelini, kamu kuruluşları ve kamu mülkiyetindeki işletmelerin tamamen veya kısmen özel sektöre satışı oluşturmaktadır. Bu işlem, işletmelerin hisselerinin sermaye piyasasında satışı şeklinde gerçekleşmektedir. Amaç, özel sektörün hâkim rol oynamasıdır. Satış yöntemi ile yapılan özelleştirmelerde, bireylerin ve özel kuruluşların yeterli satın alma gücü isteğinin olması önemli bir unsurdur. Bu yöntem dünyada en çok kullanılan yöntemdir (Gökbayrak, 2003, s.43).

2.3.2.4.İmtiyaz Devri Yöntemi

Bir kamu hizmetinin finansman ve idaresinin özel bir işletmeye verilmesine imtiyaz yöntemi denilmektedir. İmtiyaz, imtiyazı veren idare ile imtiyaz için hak kazanan kişi veya firma arasında yapılan bir sözleşme ile düzenlenir (Acartürk, 2015, s.3). “Bu sözleşmeler sadece fiyatlanabilir hizmetler için ve tüketicilerin belirlenebildiği durumlarda geçerli olabilir, çünkü burada hizmetten yararlananlar, hizmetin bedelini direk olarak hizmeti sunan firmaya öderler, bu tür sözleşmelerde imtiyazı alan özel firmalara tam bir bağımsızlık sağlanabileceği gibi kamu yönetimi birimlerinin hizmetin fiyatı yada miktarı konularında düzenleyici rolleri vardır” (Ulusoy ve Vural, 2015, s.4-5).

İmtiyaz yöntemi özellikle enerji, haberleşme, ulaştırma vb. doğal tekel özelliği taşıyan sektörlerde uygulanmaktadır (Eker, 1995, s.82). “Bu gibi sanayilerde ölçek büyümesi sonucu şirketin maliyetinin düşmesi ile ortaya çıkan doğal tekelleşmenin olduğu üretim alanları, imtiyaz sözleşmeleri aracılığıyla özel kesime devredilmektedir ve hizmetin maliyetinin düşmesine, doğal tekelin doğmasına yol açmaktadır. Bu alanların özel sektöre devri ile özel kesim söz konusu mal ve hizmeti tüketiciye daha ucuza sağlayacağını iddia etmektedir, çünkü KİT’leri verimsiz çalışmaları nedeniyle doğal tekel avantajını tüketiciye ucuz fiyat şeklinde yansıtamazlar. İki tip imtiyaz sözleşmesi vardır. Birinci tip sözleşmede, özel firmalar, sözleşmenin konusu olarak kamuya ait bir mülkiyet kullanımını belirtir. Kablolulu televizyonlar buna örnek teşkil edebilir. İkinci tip sözleşmede ise özel firmalar kamuya ait bazı hakları kullanırlar, bu sözleşmeye örnek olarak ise cadde ve ana yollardaki servis istasyonlarını söyleyebiliriz. Buradaki birinci tip sözleşmeler rekabet ve dolayısıyla da teknolojinin gelişmesini sağladığı için daha çok kullanılır. İmtiyaz sözleşmelerini en belirgin özellikleri ise, imtiyaz sahibi olan yüklenicinin işletmenin sermayesini ve başlangıçtaki diğer harcamalarını üzerine alması, sözleşme sürecince hizmeti ve hizmetin yöntemini yüklenicinin yürütmesi ve bu arada tüm riskin onun üzerinde olması, hizmetlerden doğrudan yararlanarlardan alınan ücretlerin hem sermaye giderlerini karşılaması hem de kar sağlaması gerekmesidir ve bu sözleşmelerin otuz yıl yada daha uzun süreler içine imzalanmasıdır. Bu yöntemin en önemli yararı, özel firma tarafından sözleşme hükümlerine göre yapılmış tesislerin sözleşme sonunda devlete ya da belediyeye kalmasıdır” (Ulusoy ve Vural, 2015, s.5).

İki önemli kusur ise fiyatın belirlenmesi aşaması ve imtiyazın verilmesinden sonraki aşamalarda rekabet olmamasıdır, bu kusurların ortadan kaldırılması için, fiyatın belirlenmesi aşamasında toplum yararı düşünülmelidir ve tekeli kar ortadan kaldırılmalıdır. Fiyat belirlenirken tekeli firma serbest bırakılırsa üretimi azaltarak daha yüksek bir fiyat isteyebilir, bu yüzden tekeli firma serbest bırakılmamalı, fiyat tespitine karışılmalı ya da firmanın zararı sübvansiyonla karşılanarak optimal üretim seviyesine ulaşılmalıdır ve bir rekabet ortamı yaratılarak haksız kazançlar önlenmelidir (Acartürk, 2015, s.4).

2.3.2.5.Hisse Senedi Satış Yönetimi

Hisse satışı yöntemine, pay senetlerinin satışı yöntemi de denmektedir. Uygulama yöntemi; özelleştirilecek KİT'lerin sermaye piyasasında satışı için önce, KİT'in sermayesinin pay senetlerine bölünmüş durumda olması zorunludur.

“Hisse senetlerinin satışı, doğrudan halka, tek bir alıcıya, o kamu kuruluşunda çalışanlara ve seçilmiş finansal aracı kuruluşlara yapılabilmektedir. Hisse yoluyla satış yönteminde, kişi başına düşen hisse senedi sınırlandırılabilir; o kuruluşta çalışanlar gibi belli guruplara öncelik ve indirim sağlanabilir veya belediyeyle bağlı işletme hisselerinin satışlarında söz konusu olduğu gibi belli bir yöre halkına ayrıcalıklar tanınabilir. Örneğin İngiltere’de Telecom’un hisse senetleri söz konusu kuruluşta çalışanların yüzde 36’sına indirimli olarak satılmıştır” (Zengin, 1999, s.47).

2.3.2.6.İhale Yönetimi

“Özelleştirme yöntemleri içinde, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de özellikle kamusal hizmet sunumunun özel sektöre bırakılmasında, geniş bir uygulama alanı bulan yöntemdir. Bu yöntemin amacı, kamusal nitelik taşıyan mal ve hizmetlerin bir sözleşme çerçevesinde özel sektöre yaptırılmasıdır. İlgili kamu kuruluşu kendi personelini ve ekipmanını kullanmak yerine, hizmeti ihale aracıyla, özel şirketlere yaptırarak en düşük maliyetle hizmet üretimini amaçlamaktadır. Rekabet ölçüsünde maliyetlerde de düşme meydana gelmektedir” (Gökbayrak, 2003, s.45).

İhale yöntemi şu anda kamu yönetiminin özelleştirme politikalarında yer alan unsurlardan biridir. Bu yöntem, özel kesim tarafından sağlanan bazı hizmetlerin yerel veya merkezi yönetim tarafından finanse edilmesi ile ilgilidir. İhale yöntemi, ilke olarak devletin geleneksel şekilde kendi içinde üstlendiği kamu kesimi hizmetlerinin çok geniş bir alanına uygulanabilir. İhale yöntemi, merkezi ve yerel düzeydeki bir kısım mal ve hizmetlerin karşılanmasında en çok başvurulan özelleştirme yöntemlerine öncülük etmektedir. Yerel yönetimlerin gerek Türkiye’de ve gerekse Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Japonya’da bazı hizmetleri ihale yoluyla sağlama geleneği oldukça eskiye dayanmaktadır (Ersöz, 2001, s.36).

İhale yöntemiyle kamu kuruluşları personel ve teknik donanım gereksiz bir büyümeden kurtulmakta böylece personel harcamaları da en aza inmektedir. Bu yöntem ile kamu kuruluşlarının ve yerel yönetimlerinin iş yükleri azalmakta, uzun vadeli planlama ve organizasyon çalışmalarına daha fazla zaman ayrılabilir. Böylece daha iyi hizmet üretimi ve bölüşümü sağlanabilecektir.

2.3.2.7.Fiyatlama Yöntemi

“Bu yöntem, kamu kuruluşları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasadaki şartlara uygun olarak, yani maliyetleri dikkate alarak fiyatlandırılması esasına dayanmaktadır. Yöntemin uygulanması durumunda yerel kamu hizmetlerinin doğrudan doğruya faydalananlar tarafından finanse edilmesi söz konusu olacaktır” (Ulusoy, 2003, s.7). Bu yöntemde daha önce ücretsiz olan bazı hizmetlerin fiyatlandırılarak belli bir bedel karşılığı sunulmasıdır. Yüksek öğretimden harç alınması, paralı yol uygulaması, reçete bedellerine katılım gibi çeşitli yöntemler uygulamaya konulmuştur.

3.BEYKOZ KUNDURA FABRİKASININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ İLE SOSYAL-TURİSTİK BİR KOMPLEKSE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNİN ETKİLERİ

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde Beykoz Kundura Fabrikası'nın özelleştirilmesi ile sosyal-turistik bir komplekse dönüştürülmesinin toplum üzerine olan etkileri, oluşan kaygılar, beklentiler, güven düzeyi ve bakış açılarındaki farklılıklarının incelenmesi adına bir nitel çalışma yapılmıştır.

3.1.1.Araştırmanın Amacı

İstanbul'un en büyük yüzölçümüne sahip olan ilçelerinden olan Beykoz, 1900-2000 yılları arasında içinde Fabrikaların olduğu bir "işçi ilçesi" hüviyetinde var olmuştur. Teknolojik gelişim, pahalı girdi maliyetleri, yüksek işçi maliyetleri ve kamu kurumu olmanın verdiği aşırı yüklerden dolayı fabrikalar kapanmak zorunda kalınca, bölgede büyük bir işsizlik oluşmuştur. Bölge insanının kuşaklar boyu maddi olarak geçim kapısı olarak gördüğü fabrikaya, çalışanlar ve aileleri aynı zamanda manevi bir bağ ile bağlanmışlardır. Bugünkü kapalı olan hali ile fabrikanın bölgeye sadece artık çevreyi kirletmeyerek katkısı olmaktadır. Özelleştirme sırasında fabrika satılırken, şartnamede fabrikanın "bünyesindeki tüm kültür ve tabiat varlıklarını koruyacak biçimde Turizm tesis alanı olarak" kullanılmasına izin verilmiştir. Bu çalışmada esas olarak, üretim yapmayan bir fabrikanın, dönüşüm projesi ile istihdam ve ekonomik dinamizm yaratıp yaratamayacağı ve bunun sosyal sonuçları irdelenecektir.

3.1.2.Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak analiz yapılmıştır. Araştırma, saptanan problemlere güvenilir çözümler aramak amacı ile planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, çözümlenmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilme sürecidir. Araştırma bir arama, öğrenme, bilinmeyenini bilinir hale getirilme çabasıdır (Karasar, 2000, s. 22).

Sosyal bilimlerde de fen bilimlerinde olduğu gibi en yaygın biçimde kullanılmakta olan araştırma yöntemleri “nicel araştırma yöntemleri” olmuştur. (Yıldırım, 2000, s.19). Biyoloji, kimya, fizik, mühendislik gibi doğa bilimleri alanlarında araştırmalar gözlem ve ölçmeye dayanmaktadır. Gözlem ve ölçmelerin tekrarlanabildiği ve objektif yapıldığı araştırmalara niceliksel, sayısal “quantitative” araştırma adı verilmektedir (Ergün, 2005). Zamanla nicel araştırmaların eğitim olgularını ve olaylarını açıklamadaki yetersizlikler ve bu araştırmaların sonuçlarının eğitim alanında yeterince yönlendirici olmaması gibi sınırlılıklar nitel araştırma yöntemlerinin eğitim alanında kullanılmasına neden olmuştur. İnsan davranışı esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilmektedir ve bu yaklaşımla araştırmaya dahil olan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.14).

Psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim gibi sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışları incelenmektedir. Bu davranışları sayılarla açıklamak zordur. Ölçümler bize kaç kişinin nasıl davrandığını gösterir, ama “niçin?” sorusuna cevap veremez. İnsan ve grup davranışlarının “niçin”ini anlamaya yönelik araştırmalara niteliksel “qualitative” araştırma adı verilmektedir (Ergün, 2005).

Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.19).

Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problemlematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmalarını ve çeşitli ampirik materyal setini-vaka incelemesi, kişisel deneyim, içebakış, yaşam öyküsü, görüşme gözlemsel, tarihsel ve görsel metinler içermektedir. Nitel araştırmalarda yaygın kullanıma sahip teknikler, katılımlı gözlem ve görüşmedir (Kuş, 2003, s.77.)

3.2.Bulgular ve Yorumlar

3.2.1.Araştırma Soruları

Araştırma soruları özelleştirme ile satın alınan Beykoz Kundura Fabrikası ile ilgili çevredeki kişilerin görüşlerini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Tablo 3.1. Araştırma Soruları

Soru Numarası	Soru Cümlesi
1	Kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte mi olacaktır?
2	Bu projenin gerçekleşmesi halinde, Fabrika yeni sosyal ve kültürel dinamikleri ile atıl vaziyette bulunan ilçe ekonomisinde nasıl değişiklikler yapılabilecektir?
3	Bölgede sosyo kültürel ve ekonomik olarak nasıl bir gelişim yaşanacaktır?
4	Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir?
5	Proje Beykoz'un şehir merkezi ile entegrasyonuna katkıda bulunabilecek midir?

3.2.2.Araştırmanın Demografik Verileri

Tablo 3.2. Demografik Veriler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	5	50
Erkek	5	50
Toplam	10	100
Yaşınız	Frekans	Yüzde
18-25	1	10
26-35	2	20
36-45	3	30

46-55	2	20
56 ve üstü	2	20
Toplam	10	100

Araştırmaya katılan kişilerin %50'sinin kadın, %50'sinin erkek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların yaş grupları incelendiğinde %10'unun 18-25 yaş aralığında, %20'sinin 26-35 yaş aralığında, %30'unun 36-45 yaş aralığında, %20'sinin de 46-55 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.

3.2.3.Verilerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırma sorularının her birinin cevapları incelenerek irdelenip yorumlanacaktır.

3.2.3.1. Kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte mi olacaktır? Sorusunun Analizi

Tablo 3.3. Kompleksin Genel Projesi, Arazinin Tarihinin ve Bölge İnsanının Beklentilerini Karşılacak Nitelikte mi Olacaktır? Sorusunun Yanıtları Tablosu

Soru 1	Frekans	Yüzde
Evet	8	80
Hayır	2	20
Toplam	10	100

Araştırmaya katılan kişilerin %80'i kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte olduğunu belirtmiş, %20'si de kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte olmadığını belirtmiştir.

3.2.3.2. Bu projenin gerçekleşmesi halinde, Fabrika yeni sosyal ve kültürel dinamikleri ile atıl vaziyette bulunan ilçe ekonomisinde nasıl değişiklikler yapılabilecektir? Sorusunun Analizi

Tablo 3.4. Bu Projenin Gerçekleşmesi Halinde, Fabrika Yeni Sosyal ve Kültürel Dinamikleri İle Atıl Vaziyette Bulunan İlçe Ekonomisinde Nasıl Değişiklikler Yapılabilecektir? Sorusunun Analizi

Kişi	Değişiklik
Kişi1	Bu proje sayesinde Beykoz'daki işsizlik oranı düşecektir. Beykoz ilçesinin ekonomisinde düzelme görünecektir.
Kişi2	Bu yapılacak proje sayesinde Beykoz ilçesinde turistik değeri olan bir tesis yapılmış olacak ve gelen turistler sayesinde Beykoz ilçesinin ekonomisi iyileşecektir.
Kişi3	Bu proje sayesinde Beykoz ilçesindeki işsizlik azalacaktır. Bu da Beykoz ilçesinin ekonomisine olumlu olarak katkı sağlayacaktır.
Kişi4	Bu proje sayesinde Beykoz ilçesine yerli yabancı turist gelecek ve bu turistler sayesinde Beykoz ilçesinin ekonomisinde iyileşme olacaktır.
Kişi5	Bu yapılan proje sayesinde Beykoz ilçesinin turistik değeri artacak bundan dolayı da ekonomisinde gelişme görülecektir.
Kişi6	Bu yapılan proje sayesinde Beykoz ilçesinin ekonomisinde gelişme yaşanacaktır.
Kişi7	Bu yapılan proje sayesinde Beykoz ilçesinin ekonomisinde büyüme görülmesi beklenmektedir.
Kişi8	Bu proje ile Beykoz ilçesinin ekonomisinde ilerleme görülecek gelen turistler sayesinde Beykoz ilçesinde atıl kalan turizm gelişmiş olacaktır.
Kişi9	Beykoz ilçesindeki bu fabrikanın turizme açılması ile birlikte ilçe ekonomisinde büyüme gerçekleşmiş olacaktır.
Kişi10	Bu yapılan proje sayesinde Beykoz ilçesinin ekonomisinde büyüme gözlenecektir.

Araştırmaya katılan katılımcıların “Bu projenin gerçekleşmesi halinde, Fabrika yeni sosyal ve kültürel dinamikleri ile atıl vaziyette bulunan ilçe ekonomisinde nasıl değişiklikler yapılabilecektir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Beykoz’da yaşayan katılımcılar bu projenin gerçekleşmesi halinde Beykoz’daki yerli ve yabancı turist sayısının artacağı, yapılacak proje sayesinde Beykoz ilçesindeki işsizlik oranının azalacağı ve bu sebeplerden dolayı da Beykoz ilçesinin ekonomisinde gelişme olacağı belirtilmiştir.

3.2.3.3. Bölgede sosyo kültürel ve ekonomik olarak nasıl bir gelişim yaşanacaktır? Sorusunun Analizi

Tablo 3.5. Bölgede Sosyo Kültürel ve Ekonomik Olarak Nasıl Bir Gelişim Yaşanacaktır? Sorusunun Tablosu

Kişi	Gelişim
Kişi1	Bölgede yapılacak bu tesis sayesinde kültürel alanda çok büyük bir gelişme yaşanacağı görülmektedir.
Kişi2	Bu proje sayesinde yapılacak tesisle Beykoz ilçesinde sosyo-kültürel bir gelişme sağlanmış olacaktır.
Kişi3	Bu yapılacak proje sayesinde Beykoz ilinde turistik faaliyetler artacak, sosyo kültürel faaliyet sayısında da buna bağlı olarak artış görülecektir.
Kişi4	Beykoz ilçesinde yapılacak proje sayesinde ilçeye gelecek turist sayısında artış görülecek bunun yanında ekonomide gelişme görülecektir.
Kişi5	Yapılacak bu turistik tesis sayesinde ilçedeki sosyo kültürel faaliyetlerde artış gözlenecektir.
Kişi6	Bu proje sayesinde ilçedeki işsizlik azalacak kişilerin ekonomilerinde düzelme görülecek ve bunun sonucunda da ilçedeki sosyo-kültürel faaliyetlerde de artış gözlenecektir.
Kişi7	Yapılacak olan bu tesis sayesinde ekonomide gelişme olması beklenmektedir.
Kişi8	Bu tesis ile Beykoz ilçesindeki sosyo-kültürel faaliyetlerde artış görülecektir.

Kişi9	Yapılacak olan bu tesisle Beykoz ilçesinin ekonomik durumu iyileşecektir.
Kişi10	Bu tesisle Beykoz ilçesinde sosyo-kültürel alanda artış gözlemlenecektir.

Araştırmaya katılan katılımcıların “Bölgede Sosyo Kültürel ve Ekonomik Olarak Nasıl Bir Gelişim Yaşanacaktır?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Beykoz’da yaşayan katılımcılar bu projenin gerçekleşmesi halinde Beykoz’da gelen yerli ve yabancı turistler sayesinde ekonominin gelişmesini sağlayacağını, bunun yanında sosyo-kültürel faaliyetlerin artacağı, bu yapılan tesis sayesinde bölgedeki işsizliğin azalacağını belirtmektedirler. Bunlar sonucunda Beykoz ilçesindeki ekonomide gelişme olacağını ifadeleriyle dile getirmişlerdir.

3.2.3.4. Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir? Sorusunun Analizi

Tablo 3.6. Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir? Sorusunun Yanıtlarının Tablosu

Kişi	Şekillenme
Kişi1	Bölgede yapılacak bu tesis sayesinde yeni iş alanları oluşacak ve bölgede bu tesis diğer girişimcilere örnek olacaktır.
Kişi2	Yapılacak bu tesis ile ilçede turizm üzerine yeni iş alanları oluşacaktır.
Kişi3	Yapılacak olan bu tesisi belediye örnek alarak yeni planlamalar yapmayı düşünebilir.
Kişi4	Beykoz ilçesinde bu turistik tesisin kurulması sonucunda ilçe için yeni iş alanları oluşmuş olacaktır.
Kişi5	Bu proje sayesinde Beykoz ilçesinde yeni global planlamalar şekillenecektir.
Kişi6	Beykoz ilçesinde yapılacak bu tesis ile ilçede bu tesis çevresinde yeni işletmeler kurulmaya başlamıştır.
Kişi7	Bu projenin yapılmasıyla birlikte Beykoz ilçesinde yeni iş alanları oluşacaktır. Bunlardan biri de turizm olarak görülmektedir.

Kişi8	Beykoz ilçesinde yapılacak bu proje ile Beykoz ilçesine yeni iş alanları kazandırılacaktır.
Kişi9	Bu yapılacak olan proje ile Beykoz Belediyesi’de yeni planlamalar yaparak Beykoz ilçesinde turizmin gelişmesi sağlanacaktır.
Kişi10	Bu yapılacak proje sayesinde Beykoz ilçesinde yeni iş alanları oluşmuş olacaktır.

Araştırmaya katılan katılımcıların “Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Beykoz’da yaşayan katılımcılar bu projenin gerçekleşmesi sonucunda Beykoz’da yeni iş alanları oluşacağına ve buna bağlı olarak Beykoz ilçesinde yeni planlamalar yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

3.2.3.5. Proje Beykoz’un şehir merkezi ile entegrasyonuna katkıda bulunabilecek midir? Sorusunun Analizi

Tablo 3.7. Proje Beykoz’un Şehir Merkezi İle Entegrasyonuna Katkıda Bulunabilecek midir? Sorusunun Yanıtlarının Tablosu

Kişi	Entegrasyona Katkı
Kişi1	Evet
Kişi2	Evet
Kişi3	Evet
Kişi4	Evet
Kişi5	Evet
Kişi6	Evet
Kişi7	Evet
Kişi8	Evet
Kişi9	Evet
Kişi10	Evet

Araştırmaya katılan kişilerin tamamı bu projenin Beykoz’un şehir merkezi ile entegrasyonuna katkıda bulunabileceğini belirtmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Beykoz; geçmişten günümüze, tarihi derinliği, kültür ve sanat alanındaki birikimi, coğrafi dokusu ve Boğaz'ın incisi olan konumuyla sadece İstanbul'un değil Türkiye'nin hatta dünyanın en müstesna, en güzel ve en önemli kentlerindedir. Dörtbin yıllık geçmişi olan Beykoz yakın zamana kadar sanayi yönüyle ön plana çıkıyordu. Ülkemizin çok önemli üç fabrikası Sümerbank Deri Kundura, Tekel ve Paşabahçe Cam Fabrikası Beykoz ilçesinde faaliyet göstermektedir.

Başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden göç eden insanlar ekmeğ kapısı olarak gördükleri bu fabrikalarda çalışmak için Beykoz'a yerleşmişlerdir. Bu durum başlangıçta çarpık yapılaşma olmak üzere bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Buradaki bu fabrikaların kapanması sonucunda birinci sırada işsizlik olmak üzere sorunlar daha da çoğalmıştır. Fabrikalar ve son derece kıymetli olan arazileri atıl durumda kalmıştır.

Beykoz Deri-Kundura Fabrikası'nın yeniden projelendirilmesi ve aktif olarak turizm açısından faaliyete geçirilmesi sonucunda başta eğitim olmak üzere değişim ve dönüşüm sağlanmış olacaktır. Bu yapılacak proje sayesinde Beykoz ilçesinde işsizlik oranının düşmesi, yerli ve yabancı turist sayısının artması, bölgede yeni iş olanaklarının artması beklenmektedir. Bu sayede Beykoz ilçesinin ekonomisinde gelişme görülecektir.

5.KAYNAKLAR

ACARTÜRK, E.(2015). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler, www.econturk.org/yerelyonetimler.doc.

AFŞAR, M.(1999). Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nde Özelleştirme ve Verimlilik İlişkisi: (Çimento Sektörüne İlişkin Bir Uygulama). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları-1161.

AKDİŞ, M.(2007).”Dünya’da Özelleştirme Uygulamaları Ve Türkiye’de 5 Nisan Kararları Sonrası Beklenen Gelişmeler.” <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak17.htm>. (Erişim Tarihi: 30.08.2015)

AKTAN, C. C.(1992). Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme, Aklıselim Matbaası, İzmir.

ALTINTAŞ, B.(1988). Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri, SPK yayınları, Yayın No:8, Ankara.

BEESEY, M. ve LITTLECHILD, S., (1993), "Özelleştirme: İlkeleri, Sorunları ve Öncelikleri", Çev. Nezih SÖNMEZ, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Makaleler), İzmir.

BEYKOZ KİTABELERİ(2008). Beykoz Belediyesi.

BİLİR, A.(2008).Çeşmibülbüle Gizlenmiş Abıhayat, Beykoz Kitabevi Yayınları.

BOSTANCIBAŞI SİCİLLERİ(1992). II.Mahmud’un İstanbul’u, İBB Yayınları, İstanbul.

CEVİZOĞLU, H.(1998). Özelleştirme, 3.Baskı, İstanbul: Beyaz Yayınları.

CEYLAN A. ve VERGİLİEL M (1989), Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, No: 17, Bursa.

DE AMICIS, E.(1980). İstanbul 1874, Çev.Beynun Akyavaş, Kültür Bakanlığı Yayınları.

DOĞAN Y.(1992). Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme, İzmir: Fakülteler Kitabevi.

EKER, A.(1995). Türkiye Ekonomisi Gerçeği, Gümrük Birliği ve Özelleştirme, Ankara.

ERGÜN, M.(2005). Bilimsel araştırma yöntemleri, nitel araştırma <http://www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt#256,1>,

ERSÖZ, H. Y.(2001), Yerel Yönetimlerde Özelleştirme Uygulamaları ve Yaygınlık Derecesi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2 Nisan,

EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ (1996), Yay.Haz: Orhan Şaik Gökyay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

FALAY, N(2005). Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunlar, Özelleştirme Tartışmaları, Bağlam Yayınları, Yayın No: 72.

GENİM, M.S.(2012). Konstantiniyye'den İstanbul'a , İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

GÖKBAYRAK, Ş.(2003), Belediyeler, Özelleştirme ve Çalışma İlişkileri, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay, Ankara,

GÖKÇE, D.(1993), Özelleştirme Paneli, 18 Ağustos MÜSİAD Yayını, İstanbul.

GROSVENOR, E. A.(1895). Constantinople, Sampson Low Marston and Company, London.

KARASAR, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (10. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KİLCİ, M.(1994), KİT'lerin Özelleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması, DPT Yayınları, Ankara.

KİLCİ, M.(1998). Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları. Ankara: DPT Yayınları.

KOÇU, R.E.(1961). Beykoz İlçesi, İstanbul ansiklopedisi, (5), 2643.

KÖK, R.(1993). KİT Özelleştirme Modelleri ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Erzurum: Atatürk Üniv. Yayınları.

KÖMÜRÇİYAN, E.Ç.(1988). İstanbul Tarihi, Eren Yayınları.

KUŞ, E. (2003). Nicel- nitel araştırma teknikleri. Ankara. Anı Yayıncılık.

KÜÇÜKERMEN, Ö.(1988). Geleneksel Türk Dericilik Sanayi ve Beykoz Fabrikası, Sümerbank, Ankara.

MULLER-WIENER, W.(1992). 15-19. Yüzyılları Arasında İstanbul'da İmalathaneler ve Fabrikalar, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Ed.E. İhsanoğlu, İstanbul.

ÖNDER, İ. ve Diğerleri (1994). Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme. Ankara: Maden işçileri Sendikası Yayını.

ÖZTÜRK, N.(2006). “Özelleştirme Ders Notları” http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/ozellestirme.htm#11#11. (Erişim Tarihi: 30.08.2015)

PAMUKÇİYAN, K.(1961). Beykoz'da Ermeniler, İstanbul Ansiklopedisi, (5), 2648.

SAMMEL, P.(1987), "Özelleştirme ve Kamu Sektörü11 , Çev, Candan KASAN, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Ekim.

ŞEMSEDDİN SAMİ(1889). Beykoz Kmüsü'1-a'l'am, Mihran Matbaası, İstanbul (2), 1335.

ŞİMŞEK, H., YILDIRIM, A. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TOPRAK, Z.(1988). Sümerbank, Sümerbank Yayınları, Ankara.

TOROS, H.(1954). Türkiye Sanayi Devlet İşletmeleri(1), Güven Basımevi, İstanbul.

TÜREL, O.(2006).” Özelleştirme Üzerine ders Notları.”
<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar-BSB/iktisattoplumu.11agu-türel.doc>.
(Erişim Tarihi: 30.08.2015)

Türk Demokrasi Vakfı (1994). Türkiye’de Özelleştirme Araştırma Raporu, Ankara

TÜSİAD(1992), Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği. Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, No: T.92,1–48.

ULUSOY, A., ve VURAL, T.(2015). Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri, www.econtürk.org/Turkiyeekonomisi/yerelhizmet.doc.

ULUSOY, A.(2003), Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri, Türk İdare Dergisi, Haziran.

YILMAZ, H. (1994), “Özelleştirme: Genel Olarak Anlam ve Nedenleri”, İşveren Dergisi, Aralık 1994, Sayı 3.

YÜKSEL, E.(2000). Basın Ve Siyaset Gündeminde Özelleştirme. Özelleştirme Konusu Üzerine Bir Gündem Belirleme Araştırması. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniv. Yayınları.

ZENGİN, E. (1999); Yerel Yönetimler ve Özelleştirme, Mimoza Yayını, Konya,

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

MKT.MHM 322/60 10/Ş/1281, 8 Ocak 1865

BEO 915/68585, 04/L/1314, 8 Mart 1897

BEO 915/68621 05/L/1314, 9 Mart 1897

BEO 1145/85855, 01/S/1316, 21 Haziran 1898

C.AS 65/3069, 28/CA/1257, 18 Temmuz 1841.

D.BŞM. BNE 16208/2, 2/R/1234, 29 Ocak 1819

HAT, 183/8476, 29/Z/1204, 10 Ağustos 1790.

HR. MKT 28/23, 1265, 1848-1849

İ.DH 242/14763, 20/M/1268, 15 Kasım 1851

İ.DH. 513/34913, 16/RA/1280, 31 Ağustos 1863

İ.DH 596/41524, 02/CA/1286, 10 Ağustos 1869.

İ.DH 610/42528, 23/M/1287, 25 Nisan 1870

İ.HUS 8/1310B-17, 06/B/1310, 24 Ocak 1893

İ.MTZ (05) 328/12 28/L/1262, 19 Ekim 1846;

İ.MTZ (05) 329/12, 11/ZA/1262, 19 Ekim 1846.

İ.MTZ (05) 12/340 01/B/1263, 15 Haziran 1847.

İ.MTZ (05) 12/358 12/R/1264, 12 Ağustos 1848

İ.MVL. 6/91, 20/CA/1256, 8 Temmuz 1840

İ.MVL., 275/10686, 20/N/1269, 27 Haziran 1853.

6.EKLER

Anket Soruları

1-Cinsiyetiniz?

() Bay () Bayan

2-Yaşınız?

() 18-25 () 26-35 () 36-45 () 46-55 () 56 ve üstü

3-Kompleksin genel projesi, arazinin tarihinin ve bölge insanının beklentilerini karşılayacak nitelikte mi olacaktır?

.....
.....
.....

4-Bu projenin gerçekleşmesi halinde, Fabrika yeni sosyal ve kültürel dinamikleri ile atıl vaziyette bulunan ilçe ekonomisinde nasıl değişiklikler yapılabilecektir?

.....
.....
.....

5-Bölgede sosyo kültürel ve ekonomik olarak nasıl bir gelişim yaşanacaktır?

.....
.....
.....

6-Yeni iş alanları, yeni global planlamalar şekillenebilecek midir?

.....
.....
.....

7-Proje Beykoz'un şehir merkezi ile entegrasyonuna katkıda bulunabilecek midir?

.....
.....
.....